

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav světových dějin

Bakalářská práce

Vladimír Bylinský

Postoje Československa k politickému dění v Itálii v roce 1948

The Attitudes of Czechoslovakia on the
political situation in Italy in 1948

Poděkování

Chtěl bych tímto poděkovat panu PhDr. Mgr. Ondřeji Vojtěchovskému, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady při sestavování této práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 9. srpna 2017

.....

Vladimír Bylinský

Abstrakt

Bakalářská práce se zaměřuje na postoj Československa k politickému dění v Itálii v roce 1948. Cílem práce je zjistit, jaký postoj KSČ zaujímal k vývoji v Itálii a to jakým způsobem byla informována československá vláda a veřejnost; jaká důležitost byla dění v Itálii přikládána a do jaké míry docházelo ke zkreslení zpráv ve prospěch KSČ prostřednictvím tištěných periodik a to především Rudého práva a dále pak prostřednictvím politických zpráv z Archivu Ministerstva zahraničních věcí. V práci je použita metoda zjištění rozsahu a struktury periodik; četnosti, témat, umístění, rozsahu a zdrojů článků a zpráv o Itálii. Výsledkem práce je zjištění úrovně a kvality informovanosti KSČ a československé veřejnosti o dění v Itálii s přihlédnutím k postojům KSČ a Československa k tamnímu dění.

Abstract

This bachelor thesis is focusing on the attitudes of Czechoslovakia on the political situation in 1948. The main objective of the thesis is to find out which attitude and importance of the Communist Party of Czechoslovakia was on the political process in Italy and how the Czechoslovakian government and the public were informed and what distortions of the reports were in the articles in press, primarily in *Rudé právo*, and in the political reports from the Archive of the Ministry of Foreign Affairs. The method of the thesis is finding the range and the structure of the periodicals; the frequency, the themes, the locations, the ranges and the sources of the issues and the reports about Italy. The result of the thesis is finding out the level and the quality of information about the political situation in Italy for the Communist Party of Czechoslovakia and the Czechoslovakian public and their attitude on it.

Klíčová slova

Československo; Itálie; 1948; studená válka; komunismus; obraz druhého; československo-italské vztahy

Keywords

Czechoslovakia; Italy; 1948; Cold War; Communism; The other's image; Czechoslovak-Italian Relations

OBSAH

1.	Úvod	5
2.	Dostupné prameny a metodologie jejich zpracování	6
3.	Poválečné uspořádání Evropy a sféry vlivu	7
4.	Situace v Itálii v roce 1948 a její příčiny	12
5.	Situace v Československu v roce 1948 a její příčiny	16
6.	Postoj KSČ k politickému dění v Itálii v roce 1948	20
6.1	Charakter zpráv a článků Rudého práva	28
7.	Závěr	40
8.	Použité prameny a literatura	42

1. ÚVOD

Rok 1948 byl pro Československo zcela jistě přelomovým rokem. Z toho důvodu existuje velké množství literatury, která se snaží popsat a zdůvodnit události v Československu v tomto roce. Pro kompletní obraz tehdejšího Československa, je ovšem důležité se zabývat i tím, jak Komunistická strana Československa viděla dění v zahraničí. Především události té doby v Itálii se jeví jako velice zajímavý objekt takového zkoumání, protože stejně jako pro Československo, i pro Itálii byl rok 1948 zlomovým rokem, který rozhodl o politické orientaci této země na mnoho dalších desetiletí. Protože dění roku 1948 v Itálii mělo významný vliv na politické uspořádání poválečné Evropy, mělo by být možné z analýzy dochovaných pramenů zjistit, **jaký postoj zaujímala k dění v Itálii KSČ**. Aby bylo možno materiál získaný z dostupných zdrojů správně zpracovat, je nutné nejdříve pochopit tehdejší situaci v obou státech a též to, jaký vývoj a souvislosti k tehdejší situaci vedl.

Jak již bylo zmíněno, rok 1948 byl z hlediska vývoje politické situace pro Itálii i pro Československo zlomový rok. Nicméně z celoevropského pohledu byla situace v obou zemích značně jiná. Události druhé světové války ve svém důsledku umožnily Sovětskému svazu vytvořit si v Evropě obrovskou sféru vlivu v zemích, které sovětská armáda osvobodila od fašistického Německa. Nástrojem k vytvoření takovéto sféry vlivu bylo ovlivnění složení poválečných vlád ve státech osvobozených sovětskou armádou. V případě Československa ovšem již v první poválečné vládě, která byla jmenována již 4. dubna 1945 v Košicích, měli komunisté významnou pozici i bez přímého zásahu ze strany Sovětského svazu.

Naproti tomu Itálie sice sovětskou armádou osvobozena nebyla, ale na osvobození severní části státu měl výrazný podíl italský odboj. Ten byl z velké části organizován italskou komunistickou stranou a italskými socialisty. Z tohoto důvodu, ale i z dalších dějinných souvislostí, měla italská komunistická strana po skončení druhé světové války v Itálii velice silnou pozici a podporu velké části obyvatelstva. I když tedy Itálii neosvobodila sovětská armáda a Itálie ani geograficky neodpovídá ideální poloze státu, který by měl být součástí nárazníkového pásma mezi Sovětským svazem a západem, přesto v letech 1945–1948 nebylo vzhledem ke specifickým vnitřním podmínkám zcela jasné, zda Itálie bude ve sféře vlivu Západu nebo ve sféře vlivu Sovětského svazu.

2. DOSTUPNÉ PRAMENY A METODOLOGIE JEJICH ZPRACOVÁNÍ

K zodpovězení otázky „Jaký postoj KSČ zaujímala k vývoji v Itálii“ je třeba zjistit, jaké bylo celkové vyznění zpráv o Itálii. K tomu je potřeba zjistit:

- a) Jakým způsobem byla o dění v Itálii informována veřejnost
- b) Jakým způsobem byla o dění v Itálii informována vláda
- c) Jaká důležitost byla dění v Itálii přikládána
- d) Do jaké míry docházelo ke zkreslení zpráv ve prospěch ideologie KSČ

Veřejnost byla v roce 1948 o dění v Itálii informována především tištěnými periodiky, vláda pak zprávami vypracovanými zastupitelským úřadem ČSR. Protože v první řadě zjišťujeme postoj KSČ prezentovaný veřejnosti, zaměříme se především na tištěná periodika, konkrétně na ta, která byla vlastněná a vydávána touto politickou stranou. Výběr a ověření správnosti výběru periodika provedeme porovnáním jeho nákladu s nákladem ostatních periodik. V první řadě tedy je třeba zjistit, jaká hlavní periodika vycházela a jaký byl jejich náklad. Jelikož se dá předpokládat, že většina výtisků se vždy prodala, můžeme počet výtisků bez větších obav zvolit jako hlavní kritérium při rozhodování, která periodika na obyvatelstvo ČSR nejvíce působila a která tedy budeme hlouběji zkoumat. To, jaká byla dění v Itálii veřejností přikládána důležitost, se můžeme pokusit zjistit z následujícího:¹

- jaký byl rozsah a struktura periodika
- jak často se zprávy a články o Itálii v daných periodikách objevovaly
- jaká byla témata článků a zpráv o Itálii
- jaké bylo umístění článků a zpráv o Itálii
- jaký byl rozsah článků a zpráv o Itálii
- jaký byl zdroj článků a zpráv o Itálii

Z toho, jak se četnost článků a zpráv, jejich rozsah a umístění ve zkoumaných periodikách v průběhu roku 1948 měnily, můžeme dále odvodit i to, jak se u veřejnosti v průběhu roku měnila důležitost tohoto tématu. Správnost takto provedené analýzy ohrožuje fakt, že obsah tištěných periodik je zpravidla ovlivněn tím, kdo je vydává nebo vlastní. Logicky se dá předpokládat, že KSČ se snažila, aby zprávy a články zveřejňované v jejích periodikách vyzněly ve prospěch ideologie této strany. Míru ovlivňování vyznění zpráv a článků se

¹ KUBIŠ, K., *Obrázek Polska na stránkách The Times v letech 1944 – 1945*, Praha 1995, s. 90.

můžeme pokusit určit z toho, jaké události a jakým způsobem dění v Itálii interpretují. Je třeba tedy též zjistit:

- zda jsou zprávy převzaté od agentury
- zda se jedná o agenturní zprávu upravenou redakcí
- zda se jedná o vlastní článek
- zda se jedná o článek od vlastního zpravodaje v Itálii
- zda se jedná o převzatý článek
- do jaké míry témata článků a zpráv se shodují s aktuálně nejdůležitějšími událostmi v Itálii a do jaké míry jsou informace v nich kompletní a pravdivé

Kromě výše uvedeného se pokusíme též zjistit, jak se působení vedení redakce mohlo odrazit na vyznění periodika a zpráv a článků v něm zveřejňovaných.

3. POVÁLEČNÉ USPOŘÁDÁNÍ EVROPY A SFÉRY VLIVU

Již během druhé světové války bylo zřejmé, že se ze Sovětského svazu stává světová velmoc, která má ambice vytvořit si svou sféru vlivu především ve státech, které se Sovětským svazem sousedily a které by tak plnily zároveň funkci nárazníkové zóny pro případ válečného konfliktu. V Evropě se toto týkalo především středoevropských států. Územní sférou, o kterou měl Sovětský svaz v Evropě zájem také, bylo ovšem i Finsko a Balkán. Sovětský svaz se již během druhé světové války snažil dohodnout s Velkou Británií a s USA na vytvoření své sféry vlivu ve výše uvedených zemích, což se mu částečně i podařilo. První takovéto snahy o vyjednávání se výrazněji projevily na jednání Sovětského svazu s Velkou Británií v Moskvě v prosinci 1941, kde Stalin Velké Británii nabídl akceptování vytvoření britské sféry vlivu ve Francii, Nizozemí, Norsku a Dánsku výměnou za to, že Velká Británie a USA budou souhlasit s vytvořením Sovětské sféry vlivu ve východním Polsku, Finsku a Rumunsku.² Vojenské úspěchy Sovětského svazu v průběhu druhé světové války posílily pozici Sovětského svazu do té míry, že USA a Velká Británie se Sovětským svazem o rozdělení sfér vlivu jednali jako s rovnocenným partnerem. To lze dokumentovat na výsledcích tzv. teheránské konference, čtvrté moskevské konference, jaltské a postupimské konference.

² WEGS, J. R.; LADRECH, R., *Evropa po roce 1945*, Praha 2002, s. 19.

Na teheránské konferenci, která se konala od 28. listopadu do 1. prosince 1943, se vedle otázek spojených s koordinací vojenského postupu v Evropě Stalin dohodl s Rooseveltem a Churchillem na změnách hranic Polska ve prospěch Sovětského svazu a na úkor Německa. Kromě této zcela zásadní dohody, kterou Sovětský svaz získal obrovské území téměř shodné s územím, které získal již v roce 1939 na základě dohody s Německem, dále došlo i k dohodě o vojenském postupu na Balkáně. Churchill pod vlivem Roosevelta odsouhlasil, že se Západní spojenci na Balkáně nevylodí. Zároveň se Stalin s Rooseveltem a Churchillem dohodli na podpoře komunistických partyzánů v Jugoslávii.

K dalšímu setkání představitelů velmocí, konkrétně Velké Británie a Sovětského svazu, za účelem jednání o sférách vlivu v Evropě došlo za necelý rok po teheránské konferenci v říjnu 1944 v Moskvě. Hlavním faktorem, který přiměl Velkou Británii k dalšímu jednání se Sovětským svazem, byl nejen relativně rychlý postup sovětské armády na Balkáně, ale především značně silící komunistický odboj v Řecku. Ten vznikl jako součást řeckého odbojového hnutí již v roce 1941 po vítězném tažení Wehrmachtu do Řecka. Němci po svém vítězství v Řecku dosadili vládu, vůči které ovšem byl mezi Řeky značný odpor. To iniciovalo vznik ozbrojeného odboje tvořeného několika levicově i pravicově zaměřenými organizacemi. Mezi nimi měla od samého začátku velmi silnou pozici Národně osvobozenecká fronta tvořená čtyřmi levicovými politickými stranami včetně Komunistické strany Řecka, jenž v této organizaci měla rozhodující vliv. S materiální pomocí ze strany Velké Británie a Sovětského svazu se řeckému odboji do roku 1943 podařilo ovládnout většinu území Řecka. Zároveň ale jednotlivé odbojové organizace začaly bojovat mezi sebou, přičemž dominantní pozici postupně získávala organizace ELAS, což byl ozbrojený odboj organizovaný Komunistickou stranou Řecka. Zcela dominantního postavení v řeckém odboji tato organizace dosáhla po kapitulaci Itálie, kdy ELAS získala výzbroj italských okupačních jednotek. Velká Británie, která do té doby podporovala jak levicový, tak pravicový odboj, rozhodla nadále již levicový odboj nepodporovat a poskytovat podporu výhradně odboji nekomunistickému. Nicméně ELAS již měla tak silnou pozici, že bylo reálné nebezpečí, že levice v Řecku kompletně převezme moc a Řecko by se tak dostalo do sféry vlivu Sovětského svazu. Velká Británie považovala Řecko za velmi důležité z důvodu přístupu ke Středozemnímu moři, nepřála si tedy, aby se Řecko do sféry vlivu Sovětského svazu dostalo. Vzniklá situace tak přiměla Velkou Británii k jednání se Sovětským svazem, ke kterému

došlo 9. října 1944 v Moskvě na tzv. čtvrté moskevské konferenci.³ Té se zúčastnili zástupci Velké Británie a Sovětského svazu a došlo na ní k dohodě o rozdělení sfér vlivu na Balkáně. Podle této dohody připadla kontrola nad Jugoslávií, Maďarskem a nad většinou území Rumunska a Bulharska Sovětskému svazu a kontrola nad Řeckem Velké Británii a USA. Konkrétně a velmi zjednodušeně lze výsledek jednání shrnout tak, že Velké Británii se podařilo Sovětský svaz přesvědčit, aby zastavil podporu řeckému odboji organizovanému Komunistickou stranou Řecka. I když byl Winston Churchill ve Velké Británii za tuto dohodu silně kritizován, ve skutečnosti výsledek tohoto jednání byl pro západní spojence úspěch. Většinu území Rumunska a Bulharska v té době totiž Sovětský svaz již stejně ovládal a bylo vysoce pravděpodobné, že ovládne i Maďarsko. V Jugoslávii působil silný komunistický odboj, jehož představitele již na teheránské konferenci uznaly i USA a Velká Británie jako hlavního představitele jugoslávského odboje, tzn., že západ se vzdal Jugoslávii, jako své sféry vlivu, již na konferenci v Teheránu. V Řecku ovládal většinu území komunistický odboj představovaný organizací ELAS, jenž byla v podstatě ozbrojenou složkou Komunistické strany Řecka, a začínala se jevit velmi reálná možnost převzetí moci ve státě levicí. Za těchto okolností lze výsledek jednání v Moskvě považovat jednoznačně za úspěch Velké Británie a do určité míry i za vstřícnost Stalina vůči Churchillovi. Poměrně zajímavá je skutečnost, že Stalin dohodu uzavřenou na výše zmíněné tzv. 4. moskevské konferenci opravdu dodržel a přestal podporovat řeckou odbojovou organizaci ELAS, která byla v podstatě ozbrojenou složkou řecké komunistické strany. To v konečném důsledku způsobilo zásadní oslabení této organizace, která do té doby měla v řeckém odboji výraznou převahu nad ostatními odbojovými organizacemi a v podstatě to byla jedna z hlavních událostí, které zapříčinily definitivní začlenění Řecka do sféry vlivu Velké Británie a USA. Jak již bylo zmíněno, vzhledem k aktuální situaci byl postup Sovětského svazu v případě Řecka dosti vstřícný vůči západním spojencům. To je obzvláště překvapující, vezmeme-li v úvahu fakt, že Stalin si zřejmě velmi dobře uvědomoval skutečnost, že zemi, kterou velmoc osvobodí, může tato velmoc též vnutit svůj politický systém,⁴ tudíž mu muselo být jasné, že dohodu o tom, že Velká Británie přenechá Sovětskému svazu kontrolu nad Maďarskem, Rumunskem a Bulharskem, Sovětský svaz v podstatě nepotřebuje. Za vstřícností Stalina se ovšem samozřejmě může skrývat i skutečnost, že Stalin si pravděpodobně uvědomoval klíčovou důležitost Řecka pro Velkou Británii a dohodou chtěl předejít vzniku vážnějších problémů a

³ Čtvrté moskevské konference se za Sovětský svaz účastnil J. V. Stalin a ministr zahraničí V. M. Molotov, za britskou stranu se účastnil W. Churchill a ministr zahraničí A. Eden.

⁴ PANOCHA, V. G., *Jalta 1945*, Praha 2002, s. 11.

pravděpodobnému závažnému konfliktu ve vztahu mezi Sovětským svazem a Velkou Británií, což se do značné míry potvrdilo i v postupu Sovětského svazu vůči řeckým komunistům v letech 1948 a 1949. S postupem Sovětského svazu a se vstřícností vůči západním spojencům v případě Řecka v roce 1943 byl ovšem v ostrém kontrastu postup USA a Velké Británie v Itálii. USA a Velká Británie totiž neumožnily Sovětskému svazu účast na kontrole osvobozené jižní Itálie,⁵ což společně s oddalováním termínu otevření druhé fronty v západní Evropě, muselo u Stalina vzbuzovat či prohlubovat nedůvěru vůči Velké Británii a USA.

K dalším dohodám velmocí o stanovení sfér vlivu, došlo následně na konferenci v Jaltě, která se konala od 4. do 11. února 1945 a které se účastnili nejvyšší představitelé USA, Velké Británie a Sovětského svazu. Na té se kromě jednání o založení Organizace spojených národů, rozdělení Německa, válečných reparací a přístupu spojenců k Francii, řešila především otázka poválečných hranic Polska. Podle dohody uzavřené na této konferenci byla potvrzena dohoda z teheránské konference, podle které měly být východní i západní hranice Polska posunuty na západ na úkor Německa a ve prospěch Sovětského svazu. Tím byl západními spojenci Sovětskému svazu přiznán obrovský územní zisk, o který Sovětský svaz usiloval již před druhou světovou válkou. Jako protiváhu k tomuto řešení se USA a Velká Británie snažily o prosazení polské exilové vlády jako legitimní polské vlády. Na to ovšem Sovětský svaz nepřistoupil a došlo tak pouze k dohodě o tom, že tzv. lublinská vláda⁶ podporovaná Moskvou a složená ze 17 komunistů, bude doplněna o 4 zástupce polské exilové vlády. I když se všechny tři velmoci účastníci se jaltské konference dohodly na tom, že v osvobozených evropských zemích umožní konání demokratických voleb, z výsledku jednání o složení prozatímní polské vlády muselo zástupcům Velké Británie i USA být již tehdy jasné, že ze strany Sovětského svazu tato dohoda může platit, pouze pokud demokratické volby neohrozí pozici a zájmy Sovětského svazu. Nicméně například aktivita USA před dubnovými volbami v Itálii v roce 1948 a připravenost Spojených států k vojenskému zásahu v Itálii v případě pro

⁵ Na žádost Sovětského svazu o podíl na kontrole osvobozené jižní Itálie reagovaly USA a Velká Británie vytvořením Poradního výboru pro jižní Itálii, jehož členem byl kromě USA a Velké Británie též Sovětský svaz a Francie. Nicméně tento výbor byl v podstatě bezmocný a skutečnou rozhodovací moc měly kontrolní komise anglo-amerických jednotek v jižní Itálii.

⁶ Tzv. Lublinská vláda vznikla 1. 1. 1945 tím, že se Polský výbor národního osvobození, který vznikl v červenci 1944 v Lublinu, a který byl tvořen komunisty, prohlásil za prozatímní polskou vládu. Tomu předcházelo přerušování diplomatických styků Sovětského svazu a polské exilové vlády v Londýně, jenž inicioval Sovětský svaz na základě zcela účelově vytvořené záminky.

USA nepříznivého výsledku těchto voleb, dokazují, že stejně jako ze strany Sovětského svazu tak i ze strany západních spojenců bylo usnesení jaltské konference o umožnění demokratických voleb v osvobozené Evropě spíše než upřímným úmyslem pouze taktickým gestem použitým při jednání s protistranou.

Poslední z konferencí, na kterých se sešli nejvyšší představitelé tří tehdejších velmocí,⁷ aby mimo jiné řešili rozdělení sfér vlivu v poválečné Evropě, byla od 17. července do 2. srpna 1945 konference v Postupimi. Co se týče sfér vlivu v Evropě, ve zkratce lze výsledek této konference charakterizovat jako dohodu o okupační správě Německa a jako dohodu o novém vytýčení hranic některých evropských zemí.⁸ Kromě toho se velmoci na této konferenci dohodly, že všechna území anektovaná Německem po roce 1937 budou opět od Německa oddělena.

Při zpětném pohledu na aktivitu Sovětského svazu, Velké Británie a USA v letech 1943 až 1945, lze konstatovat, že všechny tyto tři velmoci se velmi intenzivně snažily situaci druhé světové války, využít pro získání nových sfér vlivu nebo v případě Velké Británie a Sovětského svazu též pro uhájení svých sfér vlivu, které měly před válkou a na začátku války. Význam výše zmíněných tří konferencí lze shrnout do konstatování, že se na nich velmoci USA, Velká Británie a Sovětský svaz dohodly na základním rozdělení sfér vlivu. Tyto dohody byly zcela zřejmě zásadně ovlivňovány především vojenskými úspěchy jednotlivých velmocí. Po skončení války bylo jasné, že situace v Evropě je zásadně odlišná od situace před jejím vypuknutím. Před druhou světovou válkou a na jejím začátku se u Německa, Itálie i Sovětského svazu projevovala agresivní územní rozpínavost, zároveň u Velké Británie a u Francie byla zřejmá snaha o vytvoření sféry vlivu ve střední Evropě, přičemž vliv USA byl prakticky zanedbatelný a neprojevovaly se ani větší snahy USA o zásadní vliv na evropské dění. Po skončení války již ale situace byla zcela odlišná. Německo a Itálie jako poražené země uvolnily prostor svých sfér zájmu k soupeření mezi vítěznými velmocemi, a to především mezi USA a Sovětským svazem. Francie byla sice oficiálně považována za vítěznou zemi stejně jako tyto velmoci, nicméně její velmocenský význam prakticky přestal existovat a vzhledem k poválečné politické situaci krátce existovala dokonce i možnost, že by

⁷ Postupimské konference se účastnil Josif Stalin za Sovětský svaz, Harry Truman za USA a Winston Churchill za Velkou Británií. Winston Churchill byl v průběhu konference v důsledku britských voleb nahrazen novým ministerským předsedou Velké Británie Clementem Atleem.

⁸ Na postupimské konferenci velmoci odsouhlasily například připojení zakarpatské Ukrajiny, která před válkou byla součástí Československa k Sovětskému svazu.

se dostala mimo sféru vlivu Západu. Velká Británie byla sice v postavení vítězné velmoci, ale vzhledem k vyčerpanosti válkou a vzhledem k posílené pozici Sovětského svazu, její velmocenský význam po válce začal být druhořadý. Odlišnost uspořádání v poválečné Evropě v porovnání s Evropou předválečnou lze shrnout do konstatování, že poválečná Evropa se prakticky stala bipolární, kde na jedné straně vznikl blok států, kde byl znatelný zásadní vliv Sovětského svazu a na straně druhé blok států s převažujícím vlivem USA. Tato polarizace se stala ještě více zřejmou po tom, co USA nabídly evropským státům účast v tzv. Marshallově plánu.⁹ Nicméně i přes toto základní rozdělení Evropy, které vzniklo jako přímý důsledek druhé světové války, v období od roku 1945 až do roku 1949 bylo v Evropě stále ještě několik zemí, u kterých nebylo zcela rozhodnuto, do které sféry vlivu připadnou. Jednalo se na příklad o Řecko, Jugoslávii, ale i o Francii a v neposlední řadě též o Itálii, která je zároveň i částečně předmětem této studie.

4. SITUACE V ITÁLII V ROCE 1948 A JEJÍ PŘÍČINY

Možnost, že by se Itálie mohla stát součástí sféry sovětského vlivu, začala vznikat již v roce 1942. V té době se na veřejném mínění v Itálii a též v italském politickém dění začaly výrazně odrážet italské válečné neúspěchy v severní Africe a hlavně na ruské frontě, kde od prosince 1942 do ledna 1943 byla italská armáda prakticky zničena, přičemž o život přišlo 60 000 vojáků z celkových 110 000.¹⁰ Příмым důsledkem všeobecné nespokojenosti se situací Itálie bylo zintenzivnění spolupráce opozičních stran. Již v roce 1942 byl založen Antifašistický výbor (*Comitato antifascista*)¹¹, ve kterém se sdružily socialistická strana (*PSI – Partita Socialista Italiano*), liberální strana a komunistická strana (*PCI – Partita Comunista Italiano*), dále Strana činu (*Pd'A – Partito d'Azione*), hnutí Spravedlnost a svoboda (*movimento Giustizia e Libertà*) a Křesťanská demokracie (*DC – Democrazia cristiana*).¹² Ve

⁹ Marshallův plán byl oficiálně Plán evropské obnovy (*European Recovery Program*) navržený americkým ministrem zahraničí a generálem Georgem C. Marshalllem, který měl zabezpečit americkou pomoc poválečné Evropě. Program byl odmítnut SSSR a státy východního bloku a tím se omezil na západní Evropu. Po jednání československé delegace (K. Gottwald, J. Masaryk, P. Drtina) se Stalinem v Moskvě bylo Československo donuceno k odmítnutí tohoto plánu 9. července 1947.

¹⁰ PROCACCI, G., *Dějiny Itálie*, Praha 1997, s. 7.

¹¹ Tamtéž, s. 355.

¹² Tamtéž.

významných průmyslových závodech v Turíně¹³ a v Miláně došlo v březnu 1943 k velkým stávkám. Tyto události způsobily obavu italské vlády ze vzniku revoluce. Proto se Velká rada 24. března 1943 dohodla na odvolání Mussoliniho a na zrušení jeho režimu a vyzvala krále Viktora Emanuela III., aby Mussoliniho odvolal. Král Viktor Emanuel III. skutečně 25. března 1943 Mussoliniho odvolal a jmenoval předsedou vlády maršála Pietra Badoglia. Z činů maršála Badoglia během jeho působení ve funkci italského předsedy vlády je zřejmé, že se snažil o udržení dobrých vztahů jak s antifašistickými stranami, tak s konzervativními, či proněmeckými a fašistickými představiteli státu. Jeho některé kroky, které by mohly být chápány jednoznačně pozitivně ze strany antifašistů, byly v podstatě znehodnoceny jeho přístupem k druhé straně politického spektra. Jako příklad lze uvést to, že sice rozpustil fašistickou stranu, nicméně nepovolil vznik žádných jiných stran, nechal propustit politické vězně, ale na vysokých místech státní správy nechal fašisticky a proněmecky orientované úředníky. Jako jeden z jeho nejrozporuplnějších kroků lze hodnotit to, že zatímco vyjednával s Velkou Británií a USA o příměří, ministr zahraničí jeho vlády oficiálně ujistil německého ministra zahraničí o neměnnosti italské zahraniční politiky.¹⁴ Výsledkem jeho kroků a kroků jeho vlády byla německá okupace severu Itálie a útek krále a italské vlády do spojenci obsazené jižní Itálie. V severní Itálii byl oficiálně u moci Mussolini, který byl nejvyšším představitelem nově vzniklé Italské sociální republiky (*Repubblica sociale italiana*).¹⁵ Ve skutečnosti ale sever Itálie spravovali Němci, kteří tam též přesunuli velké množství vojáků.¹⁶ Obyvatelstvu v Itálii v té době navíc ztěžovala situaci prakticky nefungující ekonomika a obrovská inflace. Obecná nespokojenost vyústila na severu Itálie ke značnému zesílení odbojového hnutí, které bylo původně iniciováno hlavně levicí, konkrétně Italskou komunistickou stranou a Stranou činu. Ovšem po tom, co v říjnu 1944 italská vláda v jižní Itálii vyhlásila Německu válku, došlo v severní Itálii ke spojení levicového odboje s jednotkami italské armády, kterým veleli monarchističtí velitelé. Hlavním cílem takto vzniklé antifašistické fronty bylo osvobození Itálie od Němců a odstranění fašistického režimu v Itálii. Protože byl král Viktor Emanuel III. do značné míry zodpovědný za to, že v roce 1922 fašisté získali moc v Itálii, antifašisté požadovali, aby Viktor Emanuel III. okamžitě odstoupil. Komunisté, kteří byli vůdčí silou odboje, si ale uvědomovali, že monarchie je podporována Velkou Británií a USA, přičemž tato pozice byla ještě umocněna

¹³ GINSBORG, P., *A History of Contemporary Italy 1943 – 1980*, London 1990, s. 10; PROCACCI, s. 355.

¹⁴ PROCACCI, s. 357.

¹⁵ Jiný název pro tento státní útvar byl Republika Saló.

¹⁶ Tamtéž, s. 359.

tím, že v jižní Itálii byla britská a americká armáda. Nakonec však došlo ke kompromisní dohodě. Král zůstal na trůně s tím, že po osvobození Itálie předá moc svému synovi. Zároveň vznikla nová vláda, které opět předsedal maršál Pietro Badoglio. V této vládě ale již byli zastoupeni představitelé téměř všech antifašistických stran. I přes rozsáhlé brutální represálie v severní Itálii odboj natolik zesílil, že k osvobození řady severoitalských měst došlo ne spojenci, ale odbojem, který byl řízen Výborem národního osvobození horní Itálie. Levice, která měla v odbojovém hnutí vůdčí postavení, tímto získala velmi silnou politickou pozici.

V letech 1945 – 1947 v Itálii přetrvávaly obrovské ekonomické obtíže, byla obrovská inflace a nezaměstnanost. Tyto skutečnosti společně se zkušenostmi z doby fašistické vlády samozřejmě ovlivňovaly veřejné mínění. Komunisté během závěru války získali díky své činnosti obrovskou podporu mezi obyvatelstvem. Protiváhou komunistům byli konzervativně smýšlející Italové, které zastupovala především Křesťanská demokracie. Tato strana byla vedená svým zakladatelem Alcidem De Gasperim, který v tomto období též v Itálii zastával klíčové státní funkce, konkrétně v letech 1945 – 1946 byl předsedou italské vlády a v letech 1946 – 1947 byl ministrem vnitra. Křesťanská demokracie byla podporována Velkou Británií, Spojenými státy a též Vatikánem.¹⁷ Po skončení války se logicky objevila otázka, zda má Itálie být i nadále monarchií nebo republikou. V referendu, které se konalo 2. června 1946 společně s volbami do Ústavodárného shromáždění, se 54 % občanů Itálie vyslovilo pro republiku. Následovalo 10 dní, kdy se příznivci království ještě snažili zabránit vzniku republiky. Nakonec 12. června 1946 král Umberto II. abdikoval a byl donucen 13. června 1946 odejít i s rodinou do zahraničí a Ústavodárné shromáždění zvolilo prezidentem nově zřízené Italské republiky právníka a novináře Enrica De Nicolu, který byl zároveň i představitelem Italské liberální strany. Výše zmíněné první poválečné volby do Ústavodárného shromáždění, které se konaly v Itálii současně s referendem, potvrdily, že nejsilnější italskou politickou stranou je křesťanská demokracie, která získala 35,21 % (8 012 355) hlasů. Volby zároveň potvrdily velice silnou pozici levice.¹⁸ Socialistická strana získala 20,68 % (4 674 977) a komunistická strana 18,93 % (4 287 054) hlasů, což znamenalo, že žádná z levicových stran nemá silnější pozici než křesťanská demokracie. Protože se ale Italská komunistická strana dohodla na spolupráci se socialistickou stranou pozice levice, byla velice silná až téměř vyrovnaná s pozicí křesťanských demokratů. Vedle

¹⁷ ČIHÁK, J., *Stručný nástin dějin Komunistické strany Itálie*, Praha 1952, s. 91 – 92; PROCACCI, *Dějiny...*, s. 367.

¹⁸ Tamtéž, s. 95.

již zmíněných třech největších stran, které po volbách vytvořily tzv. velkou koalici, existovalo pestré spektrum dvaceti menších politických stran zahrnujících mimo jiné například neofašisty nebo monarchisty. Tyto malé strany ve volbách získaly celkem 25,18 % hlasů, nicméně tyto strany politickou situaci ovlivňovaly minimálně. Většina z nich totiž získala méně než 1 % hlasů a pokud se dostaly do Ústavodárného shromáždění, pak jejich vliv byl vzhledem k převaze křesťanských demokratů, socialistů a komunistů prakticky nulový.

Z výsledků voleb vzešla první vláda Italské republiky. Předsedal jí křesťanský demokrat Alcide De Gasperi a byla tvořena Křesťanskou demokracií, Socialistickou stranou, Komunistickou stranou Itálie a Republikánskou stranou. I přes to, že největší politické strany společně vytvořily tzv. velkou koalici, zásadní rozpory mezi těmito politickými stranami existovaly i nadále.

Zásadní rozpory mezi největšími politickými stranami do určité míry politickou situaci destabilizovaly. Kromě vzájemných odlišností mezi jednotlivými stranami k politické nestabilitě přispívaly i rozpory uvnitř stran, které tvořily velkou koalici. Jako nejvýznamnější příklad, který výrazně ovlivnil další politický vývoj v Itálii, lze uvést socialisty. Jedna část této strany inklinovala k levici tzv. skupina Pietra Nenniho (jinak „nenniovci“), která s komunistickou stranou založila lidově-demokratickou frontu (*Fronte Democratico-popolare*). Další část strany hájila zájmy spíše pravice tzv. skupina socialisty Giuseppeho Saragata či jinak nazýváni „saragatiovci“, kteří spolupracovali s republikány. Saragat opustil původní socialistickou stranu a v roce 1947 založil svou Socialistickou dělnickou stranu Itálie (*Partito Socialista dei Lavoratori Italiani*) a později přejmenoval na Socialistickou demokratickou stranu Itálie (*Partito Socialista Democratico Italiano*). Održení pravicového křídla socialistické strany vedeného Giuseppem Saragatem způsobilo vládní krizi.¹⁹ Ta vyústila v podstatné snížení vlivu levice, protože jako důsledek vládní krize byla ustavena vláda vedená sice opět De Gasperim, tvořená ale pouze křesťanskými demokraty a odborníky. Kromě politické nestability situaci vládě komplikovaly značnou měrou také přetrvávající ekonomické obtíže včetně obrovské nezaměstnanosti, která dosahovala 2 000 000 nezaměstnaných.²⁰ Přes všechny komplikace se této vládě díky přísným měnovým opatřením podařilo dostat pod kontrolu inflaci, což byl obrovský úspěch. V dubnu 1948 se v Itálii konaly parlamentní volby. Komunistická strana se ve volbách pokusila uspět opět společným

¹⁹ PROCACCI, *Dějiny...*, s. 365.

²⁰ Tamtéž, s. 365.

postupem se socialistickou stranou. Pravicové strany ale tentokrát postupovaly také jednotně a vytvořily protikomunistický blok vedený křesťansko-demokratickou stranou. Názory voličů ovlivňovalo v neprospěch levice několik skutečností. Především se jednalo o strach z komunistického režimu. Tento strach byl navíc podporován i skutečností, že v ruském zajetí bylo stále ještě mnoho italských vojáků. Na rozhodnutí mnoha voličů zapůsobil ale i tradiční vliv církve, která podporovala křesťanské demokraty. Ovlivňování voličů církví lze dokumentovat na výhrůžce papeže Pia XII.²¹, že pokud budou věřící křesťané volit levicové strany, uvrhne na ně exkomunikaci. Rozhodování voličů ovlivňovaly i Spojené státy doručováním potravinových balíčků v rámci Marshallova plánu, které těsně před volbami byly rozdělovány dokonce s dopisem, který agitoval ve prospěch křesťanských demokratů. Toto vše výrazně ovlivnilo výsledky voleb v neprospěch levice. Ve volbách, které se konaly 18. dubna 1948, sice komunisté získali více hlasů než v roce 1946, ale tím, že socialisté po oddělení pravicového křídla ztratili část hlasů, levicové strany sdružené v lidové frontě získaly pouze 35 % hlasů oproti 48,5 %, které získala pravicová strana křesťanských demokratů. Zbývajících přibližně 17 % hlasů získaly malé strany.²² I když italská levice zůstala nadále velmi silná, z výsledků voleb bylo zřejmé, že začlenění Itálie do sféry sovětského vlivu již není reálné.

5. SITUACE V ČESKOSLOVENSKU V ROCE 1948 A JEJÍ PŘÍČINY

V případě Československa Sovětskému svazu ulehčoval situaci fakt, že ke spolenectví se Sovětským svazem se přikláněl i prezident Edvard Beneš. Již z jeho výroků z roku 1941 je zřejmé, že si uvědomoval vysokou pravděpodobnost toho, že Sovětský svaz se stane velmocí určující poválečný vývoj v Evropě.²³ Vstřícný postoj Edvarda Beneše k poválečnému spolenectví se Sovětským svazem ale pravděpodobně způsobila především špatná zkušenost s předválečným přístupem západních spojenců k Československu, který vyústil 29. září 1938 k podpisu mnichovské dohody. Jak je všeobecně známo, touto dohodou se tehdejší spojenci Československa Velká Británie a Francie dohodli s Německem a Itálií na postoupení pohraničních území Československa Německu, což ve svém důsledku vedlo k faktickému zániku Československé republiky. Méně je ale připomínán fakt, že i když Velká Británie velmi brzy po ustavení prozatímní československé vlády v Londýně tuto vládu 21. července

²¹ Tamtéž, s. 367.

²² Tamtéž, s. 366.

²³ KAPLAN, K., *Nekrvavá revoluce*, Toronto 1985, s. 14 – 15.

1940 uznala, tak zároveň až do druhé poloviny roku 1942 odmítala anulovat mnichovskou dohodu, tudíž i uznat Československé „předmnichovské“ hranice. Velká Británie mnichovskou dohodu anulovala až 5. srpna 1942 jako reakci na brutální postup Němců v protektorátu Čechy a Morava po atentátu na Reinharda Heydricha. Následně dva měsíce po tom, co Velká Británie mnichovskou dohodu anulovala, stejný krok udělala i Francie. Co se týče přístupu USA, nezáměr o uznání československé exilové vlády byl dokonce ještě výraznější, což se odrazilo v tom, že USA uznaly prozatímní československou vládu v Londýně teprve v říjnu 1942. Protože hlavním cílem československé exilové vlády bylo obnovení Československa v hranicích z roku 1937, přístup Velké Británie, Francie a též USA tedy zřejmě na její členy a na prezidenta Edvarda Beneše příliš důvěryhodně nepůsobil.

Naproti tomu přístup Sovětského svazu byl zcela odlišný. Sovětský svaz stejně jako Velká Británie nejen, že již 18. července 1941 uznal československou exilovou vládu, ale již od stejného okamžiku prohlašoval, že plně podporuje a souhlasí s obnovením Československa v předválečných hranicích. To bylo v ostrém kontrastu s přístupem západních spojenců.

Není tedy překvapující, že Edvard Beneš již v průběhu druhé světové války přistupoval velice vstřícně k možnosti poválečného spojení se Sovětským svazem. Špatné zkušenosti z předválečného spojení s Anglií a Francií se tedy zřejmě odrazilo jak v osobních postojích členů exilové vlády, tak v jejím programu. Ten byl zcela logicky orientován na odčinění Mnichova a obsahoval tři body, které stručně vyjádřené lze popsat následovně:

- 1) Obnova Československa v hranicích z roku 1937
- 2) Změna zahraničně-politického spojení se Západem na spojení se Sovětským svazem
- 3) Mocensko-politické a sociálně-ekonomické reformy pro zabránění opakování Mnichova

Programové body 1) a 2) jsou na první pohled jasné. Pod třetím bodem je zahrnuto především vytvoření národnostního státu Čechů a Slováků, čehož se mělo dosáhnout především vystěhováním národnostních menšin.²⁴ Zároveň tento bod obsahuje rozdělení jejich majetku mezi nejchudší obyvatelstvo, dále znárodnění bank a průmyslu Němců a kolaborantů a odstranění politické roztržitosti.²⁵

²⁴ KAPLAN, s. 21.

²⁵ KAPLAN, K., *Československo v poválečné Evropě*, Praha 2004, s. 16 – 24.

I když se již během války objevily situace, kdy Sovětský svaz nátlakem svým nebo nátlakem prostřednictvím KSČ prosadil některé kroky, se kterými by československá exilová vláda jinak nesouhlasila, např. prosazení Ludvíka Svobody do funkce ministra obrany místo generála Ingra, Edvard Beneš a někteří členové exilové vlády byli stále přesvědčeni, že záměr Sovětského svazu je nikoliv změnit politické uspořádání v Československu, ale pouze vytvoření pásma spojeneckých států oddělujících Sovětský svaz od Západu. To se odrazilo i v tom, že první poválečná československá vláda jmenovaná již 4. dubna 1945 v Košicích, vznikla na základě moskevských jednání exilové vlády s československým komunistickým exilem. Tato vláda sice ještě měla charakter demokratické koalice šesti různých politických stran, nicméně již v této vládě si vedoucí pozici nárokovala komunistická strana. Tuto pozici si vytvořila za prvé tím, že se rozdělila na Komunistickou stranu Československa a Komunistickou stranu Slovenska a za druhé tím, že mezi nekomunistické členy vlády prosadila Ludvíka Svobodu, který byl výrazně prokomunistický,²⁶ a za předsedu vlády Zdeňka Fierlingera, který s komunisty též sympatizoval.²⁷ Komunistům se tedy podařilo nejen dostat se do tzv. Národní fronty,²⁸ která byla výběrem politických stran pro volby v roce 1946, ale i do pozice, kdy šikovným účelovým rozdělením své strany a prosazením prokomunistického předsedy vlády a ministra obrany, dosáhla toho, že měla ve dvacetipětičlenné vládě osm svých členů a dva členy vlády, kteří s komunisty sympatizovali.²⁹

Volby v roce 1946 výrazně posílily pozici komunistů v Československu. Komunisté v těchto volbách získali 38 % hlasů a stali se tak nejsilnější politickou stranou a Klement Gottwald se stal předsedou vlády.³⁰ Komunistům se tedy během několika málo let podařilo dostat se z pozice předválečné opoziční politické strany bez účasti na rozhodování státu na místo nejsilnější politické strany ve státě a obsadit post předsedy vlády předsedou své strany. Tento úspěch byl do značné míry dosažen šikovnou taktikou komunistů, ale nezanedbatelná musela být i skutečná podpora obyvatelstva. Voliči sice měli omezenou možnost výběru z šesti politických stran a z nestranických kandidátů, přesto ale spektrum stran, mezi kterými se voliči mohli rozhodovat, bylo dostatečně široké. Voleb se zúčastnilo 7 miliónů voličů, což

²⁶ Tamtéž, s. 105 – 107.

²⁷ KAPLAN, *Nekrvavá...*, s. 25.

²⁸ Tamtéž, s. 62.

²⁹ BRENNER, C., *Mezi východem a západem*, Praha 2015, s. 332.

³⁰ Tamtéž, s. 64.

byla jistě velmi vysoká účast. Proto volební vítězství komunistů lze těžko zpochybňovat. Z těchto faktů lze vyvodit, že komunisté měli v roce 1946 skutečnou podporu značné části obyvatelstva Československa. Tato podpora byla pravděpodobně způsobena nejen poválečným budovatelským nadšením a idealismem, ale i faktem, že komunisté v chápání běžného občana byli zřejmě viděni jako garance spojení se spolehlivějším zahraničním partnerem, než jakým se ukázal být před válkou Západ. Dověšením vývoje politické situace do roku 1948 pak bylo úplné převzetí moci v Československu komunistickou stranou, ke kterému došlo 25. února 1948. Volby roku 1948 v Československu nelze označit za demokratické a nezmanipulované. Není též jisté, zda by komunistická strana ve volbách zvítězila, pokud by voliči měli možnost vybírat z více alternativ. Přesto je zřejmé, že i v roce 1948 měli komunisté stále ještě skutečnou podporu značně velké části obyvatelstva. To se odrazilo též ve výsledku voleb, které se konaly v květnu. V těchto volbách měli voliči možnost volit buď komunistickou stranu, nebo odevzdat nevyplněný lístek. Voleb se zúčastnilo 7,6 miliónu voličů a z nich téměř 6,5 miliónu volilo Národní frontu Čechů a Slováků. Je jisté, že komunisté se změnou složení Národní fronty po 25. únoru 1948 si do značné míry svůj úspěch ve volbách pojistili. Protože ale v roce 1948 se ještě příliš neprojevovaly brutální represe známé z padesátých let, nelze výsledek voleb jednoznačně označit za zcela neodpovídající skutečnosti. Spíše jej lze považovat za důsledek šikovné manipulativní taktiky komunistů a neprozíravosti nekomunistických poslanců, kteří podáním demise značně usnadnili komunistům rychlé převzetí moci v Československu a absolutní a okamžitou eliminaci opozičních politických stran.

6. POSTOJ KSČ K POLITICKÉMU DĚNÍ V ITÁLII V ROCE 1948

a) Denní tisk

Jak již bylo výše zmíněno, postoj KSČ a veřejnosti k dění v Itálii v roce 1948 se pokusíme rekonstruovat v první řadě na základě denního tisku z té doby.

V Československu v roce 1948 vycházelo těchto 13 deníků distribuovaných na celém území Československé republiky:

Titul	Náklad	Vydavatel	Územní oblast	Poznámka
Rudé právo	750 000	KSČ	ČSR	Nevycházelo v pondělí; v únoru 1948 dosahoval náklad 1 000 000 výtisků ³¹
Práce	400 000	ROH	ČSR	
Svobodné slovo	320 000	Československá strana socialistická	ČSR	Náklad 460 000 ks. v neděli; nevycházelo v pondělí
Právo lidu		Československá sociální demokracie	ČSR	Mimo pondělí; náklad nelze přesně zjistit, ale z dostupných informací vyplývá, že musel být přibližně 300 000 výtisků. Po sloučení ČSSD s KSČ Právo lidu přestalo od 1. 7. 1948 vycházet.
Mladá fronta	120 000	Svaz české mládeže	ČSR	
Lidová demokracie	100 000	Československá strana lidová	ČSR	Nevycházelo v pondělí
Pravda	80 000	KSS	ČSR	Nevycházelo v pondělí
Obrana lidu	50 000	Naše vojsko	ČSR	Náklad někdy až 90 000 výtisků, nevycházelo v pondělí
Sloboda	50 000	Strana slobody	ČSR	
Národní osvobození	40 000	Československá obec legionářská	ČSR	
Ciel'	15 800	Československá sociální demokracie	ČSR	Neděle 16 300 výtisků
Nová politika		Československá strana socialistická	ČSR	Nevycházelo v pondělí
Ľud		Strana slovenskej obrody	ČSR	Nevycházelo v pondělí

Pramen: ZIERIS, K. F., Adresář československého tisku, Praha 1948.

³¹ NOVÝ, V., *Život a revoluce*, Praha 1974, s. 227.

Kromě těchto deníků vycházelo ještě 16 deníků určených pro Čechy, Moravu nebo Slovensko, případně pouze pro určitý menší region. Jednalo se o následující tituly:

Titul	Náklad	Vydavatel	Územní oblast	Poznámka
Zemědělské noviny	120 000	Jednotný svaz českých zemědělců	Čechy a Morava	
Čin	100 000	Československá sociální demokracie	Země Moravskoslezské	Nevycházelo v pondělí
Československá demokracie	75 000	Československá sociální demokracie	Morava	Nevycházelo v pondělí
Svobodné noviny (Lidové noviny)	75 000	Syndikát českých spisovatelů	Čechy	Náklad 95 000 ks v neděli, nevycházelo v pondělí
Svobodné noviny	75 000	Syndikát českých spisovatelů	Země Moravskoslezská, Slovensko	Nevycházelo v pondělí
Nová svoboda	75 000	KSČ	11 moravskoslezských okresů	Nevycházelo v pondělí
Pravda	50 000	KSČ	Západní Čechy	
Lidová obroda	50 000	Československá strana lidová		Nevycházelo v pondělí
Den	31 000	Československá sociální demokracie	Západní a jihozápadní Čechy	Náklad 40 000 v neděli
Práca	30 000	ROH	Slovensko	
Obrana ľudu	20 000	Naše vojsko	Slovensko	Nevycházelo v pondělí; náklad až 30 000 ks.
Naše pravda		KSČ	Morava	
Rovnost		KSČ	Morava	
Severočeská Mladá fronta		Svaz české mládeže	Severní Čechy	
Stráž lidu		KSČ	Severní a střední Morava	Nevycházelo v pondělí
Stráž severu		KSČ	Severočeské pohraničí	Nevycházelo v pondělí

Pramen: ZIERIS, K. F., Adresář..., Praha 1948.

Z přehledu je zřejmé, že dominantní postavení mezi denním tiskem mělo Rudé právo, které vydávala Komunistická strana Československa. Rudé právo vykazovalo po celý rok 1948

vysokou profesionální úroveň a přinejmenším v první polovině roku bylo bezesporu i poměrně atraktivní pro běžného čtenáře bez ohledu na to, zda čtenář sympatizoval s KSČ. Přesto nelze rozdíl mezi velikostí nákladu Rudého práva a deníků konkurenčních politických stran v žádném případě spatřovat pouze v atraktivitě Rudého práva. Cenzura tisku sice v roce 1948 nebyla v ČSR ještě oficiálně zavedena,³² ale KSČ již před rokem 1948 začala významně ovlivňovat redakce denního tisku. Ke skutečně zásadním krokům v oblasti kontroly tisku ovšem došlo po únoru 1948. Během roku 1948 KSČ přímo či nepřímo způsobila zánik více než 570 periodik³³ a pro zbývající zavedla kontrolu prostřednictvím svého rozhlasového a tiskového odboru. Kromě samotné kontroly otištěných textů, tento odbor rozhodoval o obsazení vedení redakcí. Co se týče kontroly textů prováděné samotným rozhlasovým a tiskovým odborem KSČ, logicky se muselo jednat spíše o následnou kontrolu, což samozřejmě není typická a neúčinnější forma cenzury. Protože ale tento odbor rozhodoval, kdo bude šéfredaktorem a šéfredaktor byl za obsah otištěných textů odpovědný, předběžnou cenzuru prakticky prováděla sama redakce prostřednictvím svého šéfredaktora.

Kromě toho, že KSČ prakticky rozhodovala o tom, která periodika mohou být vydávána,³⁴ samotnou velikost nákladu mohla KSČ regulovat i jinými nástroji. Rudé právo bylo ze strany KSČ výrazně finančně podporováno, takže si mohlo dovolit vysoký počet redaktorů³⁵ a dokonce zahraniční dopisovatele, vlastní moderní budovu, ve které byla nejen redakce, ale i kompletní polygrafická výroba a samozřejmě veškeré potřebné technické vybavení včetně automobilů.³⁶ Jako jeden z nástrojů pomáhajících Rudému právu zvýšit náklad, které byly v praxi neúčinnější, se ovšem jevil přiděl papíru. Novinový papír byl totiž silně nedostatkový a o jeho přidělu rozhodoval již od roku 1945 tiskový odbor ministerstva informací.³⁷ Důkazem o tom, že KSČ tímto způsobem Rudé právo zvýhodňovalo, je to, že v době, kdy novinového papíru byl takový nedostatek, že ho jednotlivá periodika dostávala na přiděl, poslalo Rudé právo čtyři vagóny papíru do Itálie jako dar deníku Italské komunistické strany

³² Cenzura tisku byla v ČSR legislativně zavedena tajným usnesením vlády 22. dubna 1953, na jehož základě vznikla Hlavní správa tiskového dohledu.

³³ KONČELÍK, J.; VEČEŘA P.; ORSÁG P., *Dějiny českých médií 20. století*, Praha 2010, s. 145.

³⁴ O povolení k vydávání tištěných periodik se od roku 1948 rozhodovalo podle vyhlášky Ministerstva informací č. 1144.

³⁵ V roce 1948 pracovalo v redakci Rudého práva přibližně 70 redaktorů, přičemž předválečný průměrný stav byl 12 – 15.

³⁶ NOVÝ, V., *Život...*, s. 227.

³⁷ BEDNAŘÍK, P.; JIRÁK, J.; KÖPPOVÁ, B., *Dějiny českých médií*, Praha 2011, s. 229 – 230.

„Unita“ a deníku italských socialistů „Avanti“.³⁸ Veřejnost byla o tomto daru informována prostřednictvím zprávy otištěné v Rudém právu, což dokládá, že KSČ vnímala svou pozici jako velice jistou a do značné míry neohrožitelnou. Zároveň to dokazuje snahu KSČ ovlivňovat dění nejen v ČSR, ale v menším měřítku nepřímo i v zahraničí. Mimo výše uvedených faktorů, které zvýhodňovaly Rudé právo, existovalo mnoho dalších skutečností, které mohly v praxi značně komplikovat vydávání a distribuci tištěných periodik, která vydávaly jiné politické strany než KSČ.³⁹

I když je jasné, že KSČ využívala všechny možné způsoby, jak ztížit vydávání tištěných periodik ostatních československých politických stran a zároveň významným způsobem vydávání svého deníku usnadňovala, nelze zpochybnit fakt, že náklad Rudého práva byl opravdu vysoký. Zájem o tento deník vydávaný KSČ si lze vysvětlit především tím, že KSČ v letech 1945 až 1948 zaznamenala obrovský nárůst počtu členů, který byl způsoben několika faktory. Pro posouzení důvodů zájmu o Rudé právo v roce 1948 je ovšem zásadní, že většina nových členů do KSČ v letech 1945 – 1948 vstupovala se skutečným přesvědčením. Podle vzpomínek pamětníků, každý člen KSČ si prakticky povinně musel Rudé právo předplatit. Důkazem toho je podobnost velikosti nákladu Rudého práva a počtu členů KSČ. Ale i přesto nelze Rudému právu přinejmenším v první polovině roku 1948 upřít čtenářskou atraktivnost, jenž musela zájem o tyto noviny též významně podpořit.

Rudé právo vycházelo v roce 1948 každý den kromě pondělí. Struktura i rozsah tohoto deníku se v průběhu roku několikrát změnila. V lednu a v únoru mělo Rudé právo ve všední den obvykle čtyři strany. Členění se občas podle potřeby měnilo. Přesto lze konstatovat, že vydání Rudého práva od úterý do soboty vypadalo zpravidla následovně: Na první straně byly velké články k hlavním událostem dne v Československu a v zahraničí. Druhá strana obsahovala další zpravidla kratší zprávy o důležitých domácích i světových událostech. Kromě toho na druhé straně vycházely též komentáře k důležitým událostem a pravidelné rubriky „Ohlas dne“, „Dopisy Rudému právu“, „Život strany“, „Kultura“. Třetinu až polovinu plochy třetí strany zabírala různá inzerce, přičemž drobná inzerce byla v rubrice „Malý oznamovatel“. Dále se na této straně objevovaly další zprávy z domova a ze zahraničí a vycházela zde i rubrika s méně důležitými zprávami nazvaná „Denní zprávy“. Kromě toho zde obvykle byl i

³⁸ BARTOŠEK, K., *Zpráva o putování v komunistických archivech*, Praha 2000, s. 121.

³⁹ Např. bojkot ze strany pracovníků znárodněných tiskáren, nebo ze strany státních železnic.

román na pokračování. Většinu plochy čtvrté strany zabíraly sportovní zprávy. Na stejné straně ale obvykle byly též programy kin a různá oznámení. Nedělní vydání v prvních dvou měsících roku 1948 mělo obvykle osm stran. V porovnání se všedním dnem se první dvě strany lišily pouze tím, že na první straně byl vždy sloupec čtyř až pěti malých fotografií s popisem tematicky spojených s aktuálním děním ve světě a na druhé straně byla místo rubriky „Ohlas dne“ rubrika „Ohlas týdne“. Podobný obsah jako ve všední den měla i poslední strana. Zásadní odlišnost byla u třetí, čtvrté a páté strany, protože tyto strany byly věnovány tzv. oddychovým tématům. Třetí a čtvrtá strana obsahovala různé zajímavosti z oblastí, jako jsou například geografie, historie, věda a kultura, obvykle zde byl též nějaký fejeton nebo povídka. Pátá strana byla laděna ve stejném smyslu, ale obsah byl uspořádán do rubrik pro ženy, pro děti, dále zde byla rubrika „Hej-Rup“ s vtipy, někdy zde byla křížovka a povídka. Celá šestá strana byla inzerce, stejně jako polovina strany sedmé. Zbytek sedmé strany zabíraly pravidelné rubriky „Život strany“, „Denní zprávy“ a rubrika „Různé zprávy a oznámení“. Od března byly k vydáním, která vycházela od úterý do soboty, přidány dvě strany. Charakter první strany zůstal nezměněn, druhá strana obsahovala zprávy z domova, ze světa, zprávy z kultury a román na pokračování. Členění třetí, čtvrté a páté strany se měnilo podle potřeby, nicméně třetí strana bývala v pátek věnována výhradně hospodářským zprávám. Na čtvrté straně byla vždy inzerce a na páté straně byly většinou rubriky „Denní zprávy“, „Život strany“, „Dopisy“ a inzerce v rubrice „Malý oznamovatel“. Dále zde byla „Různá oznámení“. Většinu šesté strany opět zabíraly sportovní zprávy. Od léta byl rozsah vydání ve všední den podle potřeby buď čtyři, nebo šest stran. Od podzimu lze sledovat též změnu v charakteru deníku spočívající v tom, že se poměrně často začínají objevovat někdy i celostránkové přepisy projevů nebo prohlášení na úkor pro běžného čtenáře novin zajímavých krátkých věcných zpráv či na úkor komentářů.

V průběhu celého roku bylo zachováváno pravidlo, že nejdůležitější světové i domácí události jsou vždy na první a druhé straně, přičemž na první straně nejsou žádné rubriky a jsou zde pouze klíčové domácí a zahraniční události, na druhé straně jsou důležité zprávy z domova, ze zahraničí a komentáře. Většinu poslední strany vždy zaplňovaly sportovní zprávy. Víkendové vydání obsahovalo dvě až tři strany s tzv. oddechovým obsahem. Ve všední den inzerce zaplňovala polovinu strany, o víkendu více než jednu stranu. Celý rok vycházely ve všedních dnech rubriky „Ohlas dne“, „Dopisy“ („Dopisy Rudému právu“), „Malý oznamovatel“, v neděli pak navíc rubrika „Ohlas týdne“, „Žena dneška“, „Dětem“. I když je zřejmá snaha redakce o to, aby rubriky měly své stálé místo, docházelo i k jejich přesouvání podle aktuální

potřeby. Celkově je obsah deníku jakožto stranického orgánu silně tendenční. Přesto se ale nezdá, že by otiskoval lživé zprávy. Spíše šikovným výběrem zpráv a šikovným účelovým doplňováním strohých agenturních zpráv, volbou jazykových prostředků a výběrem faktů dokázal zcela jistě pozměnit jejich vyznění a tím v žádoucím smyslu působit na veřejnost. Celkově jednotlivá vydání působí vysoce profesionálním dojmem, přičemž obsah je i přes svou tendenčnost zajímavý a přinejmenším v první polovině roku 1948 většinou i tzv. „čtivý“. Toto bylo jistě důsledkem úsilí redakce o zvýšení čtenářské atraktivity tohoto deníku, čehož důkazem je zřejmá i snaha o začlenění nepolitického a obecně zajímavého obsahu, jak je vidět především na nedělním vydání. V druhé polovině roku je ovšem znát zvýšený důraz na otiskování již zmíněných obsáhlých pasáží zaměřených především na politickou propagandu komunistické strany, čímž i přes to, že si deník zachoval profesionální úroveň, atraktivita tohoto deníku pro běžného čtenáře novin musela v závěru roku 1948 značně poklesnout. Zřetelná změna charakteru tohoto deníku byla zřejmým důsledkem prvního celostátního sjezdu československých novinářů, který se uskutečnil 28. října 1948. Tento sjezd mimo jiné potvrdil a zdůraznil ideově výchovnou funkci tisku, což vedlo i k výše uvedené změně v charakteru Rudého práva.

Vezmeme-li ovšem v úvahu, že v roce 1948 většina československé veřejnosti byla nakloněna ideologii komunistické strany a vezmeme-li v úvahu velikost nákladu Rudého práva, dá se předpokládat, že je pravděpodobné, že KSČ se prostřednictvím Rudého práva nejen snažila názory veřejnosti ovlivňovat, ale s největší pravděpodobností obsah tohoto deníku názory veřejnosti do značné míry i odrážel. Pokud vyjdeme z této skutečnosti, pak můžeme podle zpráv v Rudém právu odhadovat i veřejné mínění, tudíž i postoj veřejnosti k dění v Itálii v roce 1948. Prostředkem k tomu nám může být posouzení četnosti výskytu, rozsahu, umístění, témat a vyznění zpráv o Itálii v Rudém právu v průběhu daného roku.

Velmi zajímavým zjištěním při zběžném pročitání Rudého práva je, že zprávy o Itálii se v tomto deníku v roce 1948 překvapivě objevují poměrně často. Jedná se především o zprávy o vnitropolitickém vývoji v Itálii, ale poměrně velké množství zpráv je i z oblasti sportu. Celkem bylo v Rudém právu v roce 1948 otištěno 465 článků o Itálii, přičemž 70 % z tohoto počtu je na politické či ekonomické téma. Většina, konkrétně téměř 71 %, z těchto 70 % vyšla v období od ledna do července, kdy se do dubna v Itálii rozhodovalo o její politické budoucnosti a o tom, zda bude ve sféře vlivu Sovětského svazu nebo Západu a poté probíhaly reakce na průběh a výsledky dubnových voleb. Co se týče rozsahu článků, použijeme-li jako měřítko počet otištěných řádků textu, dojdeme k podobnému zjištění, jako u počtu článků.

V roce 1948 Rudé právo otisklo o Itálii téměř 16 000 řádků. Z toho 72 % bylo o politice nebo ekonomii a opět většina (téměř 71 %) z těchto 73 % byla otištěna v období od ledna do července.

Pro lepší představu můžeme zjištěná fakta znázornit v následujících dvou tabulkách:

Četnost článků o Itálii v Rudém právu v roce 1948

Téma/Měsíc	Leden	Únor	Březen	Duben	Květen	Červen	Červenec	Srpen	Září	Říjen	Listopad	Prosinec	Celkem
Politika, Ekonomika	45	25	20	53	16	26	45	20	24	23	10	18	325
Kultura	3	1	2			2		2	7		1		18
Sport	22	15	6	8	8	11	21	6	15	5		2	121
Ostatní	1												1
Celkem	71	43	28	61	24	39	66	28	46	28	11	20	465

Pramen: Rudé právo. Ročník 1948.

Počet řádků otištěných o Itálii v Rudém právu v roce 1948

Téma/Měsíc	Leden	Únor	Březen	Duben	Květen	Červen	Červenec	Srpen	Září	Říjen	Listopad	Prosinec	Celkem
Politika, Ekonomika	1497	550	692	2284	487	812	1584	480	969	544	498	779	11176
Kultura	31	7	232			45		15	456		109		895
Sport	419	174	46	307	184	623	740	96	601	204		21	3423
Ostatní	4												4
Celkem	1951	739	970	2591	671	1480	2324	591	2026	748	607	800	15498

Pramen: Rudé právo. Ročník 1948.

Pro úplnost nutno podotknout, že ekonomická témata v člancích a zprávách o Itálii v Rudém právu v roce 1948 se většinou do značné míry prolínají s tématy politickými, proto je nutno tato témata v našem rozboru sloučit. Zároveň stojí za zmínku, že kromě článků zaměřených na Itálii, v roce 1948 se v Rudém právu objevovaly též karikatury zesměšňující především způsob provedení italských voleb nebo americkou hospodářskou pomoc Itálii.

Co se týče umístění politických a ekonomických zpráv o Itálii, 297 jich bylo na první nebo druhé straně novin a pouze 29 na stranách dalších.

Pro porovnání můžeme provést podobnou analýzu nejvýznamnějšího deníku jiné politické strany, což v tomto případě bylo Svobodné slovo vydávané Československou stranou socialistickou:

Četnost článků o Itálii ve Svobodném slovu v roce 1948

Téma/Měsíc	Leden	Únor	Březen	Duben	Květen	Červen	Červenec	Srpen	Září	Říjen	Listopad	Prosinec	Celkem
Politika, Ekonomika	9	12	17	32	6	5	18	18	9	9	4	6	145
Kultura				1							1	1	3
Sport	18	9	2	9	8	7	8	6	6	5		2	80
Ostatní	2		1	1	2		2	1			1	1	11
Celkem	29	21	20	43	16	12	28	25	15	14	6	10	239

Pramen: Svobodné Slovo. Ročník 1948.

Počet řádků otištěných o Itálii ve Svobodném slovu v roce 1948

Téma/Měsíc	Leden	Únor	Březen	Duben	Květen	Červen	Červenec	Srpen	Září	Říjen	Listopad	Prosinec	Celkem
Politika, Ekonomika	217	116	224	709	83	61	367	142	90	64	29	104	2206
Kultura				63							47	74	184
Sport	525	79	14	183	74	241	386	123	62	102		65	1854
Ostatní	21		153	10	13		19	5			9	9	239
Celkem	763	195	391	965	170	302	772	270	152	166	85	252	4483

Pramen: Svobodné slovo. Ročník 1948.

Co se týče struktury a rozsahu tohoto periodika, zásadní odlišnost v porovnání s Rudým právem je menší formát a tím logicky při přibližně stejném počtu stran i menší rozsah obsahu. Co se týče obsahu periodika, ten je stejně jako v případě Rudého práva silně levicově tendenční s tím rozdílem, že ve Svobodném slovu je větší podíl krátkých stručných zpráv. Stejně tak, jako tomu bylo v první polovině roku 1948 v případě Rudého práva, i z obsahu Svobodného slova je zřejmé, že se redakce snažila, aby deník odpovídal nejen politice, která deník vydávala, tzn. v tomto případě československé strany socialistické a představám ministerstva informací, ale zároveň aby byl pro čtenáře přitažlivý. Důkazem toho je nejen výše zmíněný zřejmý důraz na používání stručných věcných zpráv, ale též zařazení nepolitického obsahu představovaného nejen rozsáhlou inzercí v každém vydání, ale i ženské rubriky „Slovo ženy“ a dětské rubriky „Slovíčko“ do nedělního vydání, ale i zařazení detektivních či špionážních románů na pokračování. Při zběžném pohledu na tento deník se zdá, že oproti Rudému právu je v něm více fotografií a ilustrací s jinou než politickou tematikou. Tento charakter čtenářsky atraktivního deníku si Svobodné slovo na rozdíl od Rudého práva uchovalo po celý rok 1948.

Pokud se zaměříme na samotné články s italskou tematikou, zjistíme, že ve Svobodném slovu stejně jako v Rudém právu převažují články a zprávy s politickou či ekonomickou tematikou.

Počet těchto článků je 145, což představuje téměř 61 % počtu veškerých článků a zpráv zmiňujících se o Itálii. Většina z nich, konkrétně 68 %, podobně jako v případě Rudého práva vyšla od ledna do července. Průměrná velikost článku či zprávy s politickou, ekonomickou či politicko-ekonomickou tematikou o Itálii byla ovšem 15 řádek oproti 34 řádkům v Rudém právu. Zároveň zásadní odlišnost Rudého práva je v tom, že v době před a během voleb mělo v Itálii vlastního zpravodaje. Tyto obě dvě odlišnosti dokládají nejen značně privilegované postavení Rudého práva mezi ostatními deníky v ČSR v roce 1948,⁴⁰ ale i zvýšený zájem KSČ o levicové hnutí v zahraničí. Z toho lze odvodit předpoklad, že KSČ, která Rudé právo vydávala, přikládala dennímu tisku nejvyšší důležitost a že sebe viděla jako významnou součást evropského levicového hnutí.

6.1 Charakter zpráv a článků Rudého práva

Kromě četnosti a rozsahu zpráv uveřejněných v Rudém právu je pro celkový obraz postoje KSČ k dění v Itálii v roce 1948 důležité zaměřit se i na samotný obsah zpráv, na způsob, jakým byly napsány a v neposlední řadě na jejich témata.

Pro tento účel je zprávy vhodné rozdělit za prvé podle jejich druhu a délky. Za druhé je rozdělíme podle období, kdy byly uveřejněny, a to na první pololetí, kdy se konaly volby a rozhodovalo se o politickém směřování Itálie a na pololetí druhé, kdy již o politickém uspořádání země bylo rozhodnuto a rozhodovalo se o způsobu začlenění Itálie do bloku západních zemí.

Podíváme-li se na druh zpráv uveřejňovaných v Rudém právu v roce 1948 o Itálii, zjistíme, že kromě zpráv sportovních, které jsou pro tuto práci prakticky bezvýznamné, se v tomto deníku objevovaly o této zemi hlavně zprávy politické s tím, že do nich často prolínala i témata ekonomická. Zprávy kulturní či na jiná témata byly otiskovány v naprosto zanedbatelném množství. Pokud se na výše zmíněné články a zprávy s politickou a ekonomickou tematikou zaměříme blíže, zjistíme, že se dají podle svého rozsahu rozdělit na krátké zprávy mající do

⁴⁰ Je pozoruhodné, že v období všeobecného poválečného materiálního nedostatku Rudé právo mohlo mít v Itálii svého placeného zpravodaje. Zároveň nesmíme zapomínat na skutečnost, že novinového papíru byl velký nedostatek, a přesto Rudé právo věnovalo dění v Itálii dvojnásobný prostor než druhý největší československý deník.

určité míry agenturní charakter a na články delší, které se svým stylem přibližují spíše komentáři nebo komentovanému zpravodajství.

Co se týče postojů KSČ prezentovaných v Rudém právu, během celého roku byly tyto v zásadě neměnné. Co se týče „techniky“ ovlivňování názorů čtenáře, protože se dá konstatovat, že i ta se během roku neměnila, můžeme jak postoje, tak i zmíněnou „techniku“ zjistit ze vzorku rozsahem delších zpráv. Vzhledem k politickému vývoji v Itálii se jako velmi vhodné období pro výběr vzorku zpráv jeví zprávy a články otištěné v Rudém právu v lednu až dubnu, protože se jednalo o období okolo italských voleb. Během roku ovšem docházelo k posunu, co se týče tematického zaměření politických a politicko-ekonomických zpráv o Itálii, což je třeba ve vyhodnocení zohlednit též, stejně jako způsob působení na čtenáře pomocí kratších zpráv.

Jedním z prvních obsáhlejších článků otištěných v Rudém právu v roce 1948 je stať redaktora Karla Marka ze 7. ledna „Jednota italského dělnictva odráží dolarovou ofensivu“.⁴¹ Autor v tomto článku komentuje politické dění závěru roku 1947, přičemž zdůrazňuje úspěchy levicové Lidové fronty.⁴² Zároveň je v tomto článku zřejmý autorův útok na Alcide De Gasperiho. Kromě toho, že De Gasperiho nazývá „americkým mužem“, zdůrazňuje, že byl vatikánským knihovníkem a rakousko-uherským poslancem. Pomocí těchto prostředků se autor evidentně snaží u čtenářů vzbudit dojem, že Alcide De Gasperi v minulosti zastupoval hlavně zájmy rakousko-uherské,⁴³ a v současné době zájmy Vatikánu a zájmy americké. Kromě toho autor neopomněl zdůraznit spojitost mezi De Gasperim a brutálním policejním zásahem proti stávkujícím dělníkům. Společně s výše uvedeným, v článku nechybí útok na velkostatkáře a velkopřumyslníky,⁴⁴ jenž jsou označováni za fašistické sympatizanty a

⁴¹ MAREK, K. Jednota italského dělnictva odráží dolarovou ofensivu. *Rudé právo*. 1948, 5(5), s. 2.

⁴² Autor vyzdvihuje mimo jiné význam dělnických pochodů a stávek.

⁴³ Alcide de Gasperi byl skutečně rakousko-uherským poslancem za frakci Italské lidové strany, ale místo prosazování zájmů Rakouska-Uherska ve skutečnosti usiloval o připojení Trenta k Itálii a zasazoval se proti germanizaci italské části Tyrolska.

⁴⁴ Velkostatkáři a velkopřumyslníci jsou v článku označováni za oporu Mussoliniho režimu a jsou zároveň spojováni s americkými zájmy.

zdůraznění jejich blízkého vztahu s De Gasperiho vládou. Na čtenáře se autor kromě manipulativního použití faktů⁴⁵ snaží též zapůsobit zveličováním⁴⁶ a vzletnými frázemi.⁴⁷

Dalším ze skupiny těchto obsáhlejších článků, které byly otištěny v Rudém právu na začátku roku, je lednový článek z 16. 1. 1948 „Fašistický pochod na Řím se nebude opakovat“⁴⁸ od L. Kopřivy.⁴⁹ L. Kopřiva zde označuje italské komunisty a socialisty za důležité pilíře italské demokracie. Naproti tomu je zde zdůrazněno, že pravicové strany nedokázaly v minulosti odstranit fašisty z politické scény. Z článku je též cítit zaměření proti Vatikánu a proti Křesťansko-demokratické straně. Článek stejně jako předchozí má prvky manipulace s fakty,⁵⁰ přičemž z dnešního pohledu některá vyjádření mohou působit až překvapivě.⁵¹

V únorovém článku (3. 2. 1948) s názvem „V Itálii se ustavila lidově demokratická fronta“⁵² jsou čtenáři informováni o založení organizace, která usiluje o „uskutečnění zásad italské demokratické ústavy“. Přes vzletnost a neurčitost citovaného účelu této organizace, je její

⁴⁵ I když vzhledem k situaci v Itálii muselo docházet i k násilným činům ze strany levice, v článku je zmiňováno pouze násilí, kterému čelila KSI a dělníci. Mimo jiné je zmiňováno zastřelení dělníků nebo to, že fašisté v Miláně vhodili pumu na sekretariát KSI v Miláně.

⁴⁶ V textu autor k vyjádření počtu členů komunistické strany Itálie výraz „miliony“ čímž chtěl vzbudit dojem ohromujícího počtu členů KSI.

⁴⁷ Autor v textu cituje údajný výrok Palmira Togliattiho „De Gasperiho kulometry nedonutí dělnictvo k ústupu“.

⁴⁸ KOPŘIVA, L. Fašistický pochod na Řím se nebude opakovat. *Rudé právo*. 1948, 13(5), s. 2.

⁴⁹ L. Kopřiva zastával funkci předsedy Zemského národního výboru a v roce 1948 se za KSČ zúčastnil sjezdu KSI.

⁵⁰ Hlavním cílem VI. sjezdu Komunistické strany Itálie, který se konal od 5. do 10. ledna 1948 v Miláně, bylo upevnění jednoty mezi italskými komunisty a socialisty za účelem dosažení co nejlepších výsledků levice ve volbách. Situace v ostatních státech tedy zcela jistě nebyla klíčovým bodem programu tohoto sjezdu, i když při projevech a diskuzních příspěvcích delegátů a stranických funkcionářů se toto téma objevit mohlo. Tím, že v textu článku je zvýrazněna část týkající se diskuzního příspěvku jednoho z delegátů, který dal za vzor hospodářská opatření provedená v ČSR a práci KSČ s masami, čtenář snadno nabyde dojem, že situace v Československu byla jedním z hlavních bodů programu, a tak zároveň může získat zkreslenou představu o mezinárodním významu KSČ.

⁵¹ Např. zvýrazněný text „Katoličtí dělníci cítí právě jako komunisté, že je třeba vytvořit novou společnost“, což dokládá, že i přes neslučitelnost komunistické ideologie s jakoukoliv náboženskou ideologií se italští komunisté snažili získat podporu všech dělníků bez ohledu na jejich náboženské cítění.

⁵² Redakce uvádí, že článek je převzat z listu Unita; V Itálii se ustavila lidově demokratická fronta. *Rudé právo*. 1948, 28(5), s. 1.

skutečné nekompromisně levicové zaměření jasné ze složení předsednictva⁵³ a z programu.⁵⁴ Vedle této informace jsou zde v negativním smyslu popisovány přípravy vlády a De Gasperiho na dubnové volby.⁵⁵ Rozsahem tato část článku představuje přibližně jeho polovinu.

Dalším charakteristickým článkem o politickém dění v Itálii je článek Miroslava Galušky s názvem „Lidová fronta v Itálii“. Tento článek z 6. února 1948 vyzdvihuje jednotnou Lidovou frontu jako zbraň vůči pravicovým uskupením od křesťanských demokratů přes pravicové socialisty saragatovce až po novofašisty. Zajímavostí je Galuškův výraz „nesvatá aliance“, použitý pro spojení De Gasperiho s americkými imperialisty, Vatikánem a novofašisty. Autor mimo jiné též zdůrazňuje stálou přítomnost amerického loďstva v Itálii.⁵⁶

V březnu se v Rudém právu objevilo několik zpráv a článků týkajících se politických aktivit Vatikánu a katolické církve. Jako příklad článku většího rozsahu z tohoto období lze uvést článek z 11. března s názvem „Vatikán se bojí vítězství levice“.⁵⁷ Redakce Rudého práva zde čerpala z poznatků bělehradského deníku Borba o činnosti Vatikánu a katolické církve co se týče zastrašování voličů levicových stran. Z hlediska posuzování, jaké prostředky Rudé právo používalo k působení na čtenáře, je zajímavé ve článku zdůrazněné spojení komunistického státu s demokratickým státním zřízením a zároveň snaha o zvýraznění neserióznosti církve.⁵⁸

Velký březnový článek o nadcházejících dubnových volbách vyšel 26. 3. s názvem „Boj o Itálii“ od zpravodaje Rudého práva v Itálii Waltera Storma.⁵⁹ Tento článek se vyznačuje útočností proti americkému zasahování do italských voleb. Kromě toho zpochybňuje

⁵³ V předsednictvu bylo 6 komunistů, 6 socialistů a 6 nezávislých, tzn., prakticky rozhodovací pravomoc zde měla koalice komunistů se socialisty.

⁵⁴ Program obsahoval znárodnění velkých podniků a monopolů, uznání závodních rad zákonem, snížení daní a státní podpora družstvům a středním podnikatelům, spolupráce se všemi „demokratickými a mírumilovnými zeměmi“.

⁵⁵ Je zmiňována například čistka ve složkách policie, kdy bylo nahrazeno 15 000 bývalých partyzánů 18 000 muži, z nichž většina sloužila u policie v době fašistického režimu.

⁵⁶ GALUŠKA, M. Lidová fronta v Itálii. *Rudé právo*. 1948, 31(5), s. 2.

⁵⁷ Vatikán se bojí vítězství levice. *Rudé právo*. 1948, 59(5), s. 2.

⁵⁸ Autor v článku ve spojitosti s církví používá výrazy „různé divy“ a „zjevení“.

⁵⁹ STORM, W. Boj o Itálii. *Rudé právo*. 1948, 73(5), s. 3.

Marshallův plán. Stejně jako u podobných článků Rudého práva z tohoto období, autor i zde používá fráze⁶⁰ a manipuluje s fakty.⁶¹

V dubnovém článku „Krvavé srážky mezi policií a partyzány v Miláně“ z 27. 4. Rudé právo kritizuje násilný zákrok vůči partyzánům, kteří oslavovali třetí výročí osvobození Itálie. Tato zpráva je zajímavá tím, že i když v ní prakticky není vůbec zmiňován fašistický režim, čtenář velice lehko nabyde dojem, že De Gasperiho vláda má s fašistickým režimem spojitost, protože zasáhla proti bývalým partyzánům, kteří měli výrazný podíl na porážce fašistického režimu.⁶²

V dubnových článcích se nacházejí časté zmínky o stávkách, o brutálních zásazích policie a též zprávy o ovlivňování výsledků voleb ve prospěch křesťanských demokratů. V článku z 15. 4. 1948 „Italská reakce chystá předvolební provokace“⁶³ můžeme kromě zdůraznění finanční a psychologické podpory⁶⁴ pravice ze strany USA vidět i určitá snaha o zesměšňování křesťanských demokratů.⁶⁵ Pro zintenzivnění působení na čtenáře je k článku připojena fotografie brutálně zasahujících policistů s komentářem zdůrazňujícím, že policie při rozhánění demonstrantů využívá americkou techniku.

Dalším příkladem článku z období voleb je článek od zpravodaje Rudého práva v Itálii Waltera Storma ze 17. 4. 1948 „29 milionů Italů jde zítra volit“.⁶⁶ V tomto článku je komentovaný odhad volebních výsledků, přičemž k článku je opět připojena fotografie, a to konkrétně demonstrace rozháněné policií s detailem brutálně zasahujícího policisty. Tato fotografie společně s obsahem textu vyvolává dojem obrovské převahy levice, kterou se vláda snaží potlačit pomocí brutálních policejních zásahů. Mimo jiné je v tomto článku opět zřejmý další útok na ministerského předsedu De Gasperiho.⁶⁷

⁶⁰ Spojené státy jsou v článku označovány za „nervózního protihráče neznajícího demokracii“.

⁶¹ Politické uskupení Lidová fronta je v textu označováno za italský lid.

⁶² Krvavé srážky mezi policií a partyzány v Miláně. *Rudé právo*. 1948, 99(5), s. 1.

⁶³ Italská reakce chystá předvolební provokace. *Rudé právo*. 1948, 89(5), s. 1.

⁶⁴ V článku je zmínka o plánovaném přeletu 28 amerických těžkých bombardérů nad Itálií.

⁶⁵ Viz poznámka, že se křesťanští demokraté vydávají do Assisi k soše Madony, která se pohnula na znamení podpory De Gasperiho vládě.

⁶⁶ STORM, W. 29 milionů Italů jde zítra volit. *Rudé právo*. 1948, 91(5), s. 1.

⁶⁷ Je zmiňována jeho prorakouská aktivita jako člena rakouského Reichstagu v otázce Terstu, čímž je v tomto článku prezentován jako nepřítel italského lidu.

Kromě rozsahem delších zpráv, se v Rudém právu samozřejmě velmi často objevovaly i zprávy krátké, které se svým charakterem a rozsahem podobaly krátkým zprávám tiskových agentur. Zásadní odlišnost od zpráv agenturních bylo u těchto zpráv ovšem to, že ke stručnému jádru byl na začátku nebo na konci připojen krátký text, který věcné nestranné sdělení změnil na sdělení silně ideologicky tendenční. Jedním z příkladů je zpráva uveřejněná 6. 3. 1948.⁶⁸

Co se týče tematických okruhů politických a politicko-ekonomických zpráv a článků o Itálii uveřejňovaných v Rudém právu v roce 1948, pak v období od ledna do dubna převažovaly zprávy s tématy předvolebního boje a samotných voleb. Část dubna a část května se zprávy tematicky týkaly výsledků voleb a reakcí na ně. Ve zbytku roku pak zprávy a články informovaly nejen o postupném začleňování Itálie mezi západní země, zároveň ale informovaly o ekonomických obtížích v Itálii. Kromě těchto témat se poměrně často objevovalo téma řešení terstské otázky a též italských kolonií. Vděčným tématem informování veřejnosti o dění v Itálii byly stávky a demonstrace italských dělníků s důrazem na odsouzení zákroků policie nebo Marshallův plán, který byl většinou prezentován jako buď neúčinný, nebo dokonce způsobující negativní ekonomické a sociální jevy jako např. nezaměstnanost.

Zprávy a články uveřejňované v Rudém právu v roce 1948 jsou typické tím, že zakrývají část skutečnosti o volbách v Itálii. Jsou zveřejňovány jak zprávy převzaté od různých agentur, tak i články a zprávy vytvořené vlastní redakcí a též zprávy, u kterých se nedá určit původ. Charakteristickým rysem je účelová manipulace se zprávami o volbách v Itálii, přičemž nechybí ani zmínky o falšování hlasů ve prospěch křesťanské demokracie.⁶⁹ Jedním z typických znaků je to, že i přes neúspěch Lidové fronty v dubnových volbách, některé

⁶⁸ K poměrně stručné zprávě o tom, že biskup jedné z italských provincií nařídil kněžím, aby informovali věřící, že budou vyloučeni z církve, pokud nebudou volit křesťanské demokraty, je připojena úvodní věta „Vatikánští biskupové se čím dál tím otevřeněji účastní předvolebních kampaní v Itálii. Tím se sdělení charakteru stručné agenturní zprávy změnilo na krátký článek s tendenčním vyzněním, které je ještě umocněno tím, že byl připojen nadpis „Italská církev zasahuje do volebního boje“; Italská církev zasahuje do volebního boje. *Rudé právo*. 1948, 56(5), s. 3.

⁶⁹ Ve zprávách je například zdůrazňováno, že jeptišky a kněží hlasovali několikrát prostřednictvím zastoupení za nemocné a zemřelé. Nechybí zmínka o „křesťansko-demokratických agentech“, kteří se vydávali za komunisty útočící na katolické kostely, čímž se snažili vyvolat nedůvěru či nenávist vůči sympatizantům Lidové fronty.

články a zprávy měly tendenci povzbudit čtenáře v přesvědčení, že levicové síly v Itálii budou mít významnou úlohu v povolební politické scéně.⁷⁰

Je vysoce pravděpodobné, že hlavním cílem Rudého práva bylo, aby čtenář získal názor, že jediná správná ideologie pro zlepšení situace běžných občanů Itálie, je ideologie komunistické strany. K tomuto přesvědčení měl čtenář pravděpodobně dojít na základě informací o mnoha negativních jevech, za jejichž příčinu mu Rudé právo zjednodušeně řečeno prezentovalo pravici, velkokapitál, církev a Spojené státy americké. Jako nástroje k dosažení tohoto cíle Rudé právo využívalo nejen účelově vybraná témata včetně zveřejňování emotivně působících fotografií doplněných o příslušný komentář, ale hlavně manipulaci s fakty, či pozměňování věcných agenturních zpráv tak, aby tyto zprávy vyzněly ve smyslu, jak Rudé právo potřebovalo. Nezanedbatelný význam měly specifické výrazové prostředky⁷¹ a neméně specifický způsob argumentace.⁷² Pokud bychom zprávy Rudého práva o Itálii z roku 1948 měli krátce charakterizovat, dá se konstatovat, že nejsou lživé, ale čtenář, který měl omezené další zdroje poznatků o dění v Itálii, mohl na základě informací z Rudého práva získat značně zkrácený názor nejen na tamní situaci, ale i celkově na politiku a na situaci ve světě.

b) Zprávy Ministerstva vnitra a Ministerstva zahraničí

Pro zjištění postoje ČSR k politickému dění v Itálii v roce 1948 nám kromě tehdejšího československého denního tisku mohou pro doplnění kompletního obrazu dobře posloužit i zprávy vypracované ministerstvem vnitra a ministerstvem zahraničních věcí. Například III.

⁷⁰ Například článek „Komunisté a socialisté vítězí v italských odborech“ z 29. 6. 1948.

⁷¹ Italská pravice byla v textech Rudého práva spojována s obecně negativně vnímanými výrazy jako např. imperialismus, reakce. Naproti tomu komunisté byli spojováni s výrazy chápanými pozitivně jako demokracie nebo pokrokový atp. Velmi často jsou používána obrazná vyjádření či přirovnání typu „Spojené státy jsou pilířem, na kterém stojí světový imperialismus“. Charakteristické pro Rudé právo bylo mimo jiné též používání vzletných frází a vzletných provolání jako např. „Pochod na Řím se opakovat nebude“.

⁷² V člancích a zprávách Rudého práva jsou italská pravice a církev velmi často označovány za nedemokratické a protilidové. Není výjimkou, že jsou spojovány s fašismem, s americkým imperialismem a se snahou vyvolat světovou válku. Snahy italské vlády o ekonomické zlepšení a o zlepšení mezinárodního postavení Itálie jsou obvykle líčeny v negativním smyslu. V kontrastu s tím jsou italská levice a především komunisté líčeni jako demokratické síly, které brání mír a snaží se o zlepšení života Italů. Rudé právo velice často zveličovalo úspěchy italských komunistů a naopak, zamlčovalo nebo obracelo do negativního smyslu úspěchy křesťanských demokratů, italské vlády a Marshallova plánu.

odbor Ministerstva vnitra zpracoval 6. dubna 1948 obsáhlou zprávu k dění v Itálii v prvním čtvrtletí roku 1948. Zpráva má 27 stran a velice podrobně popisuje situaci v Itálii. Mimo jiné se zabývá též reakcí Itálie na únorový převrat v ČSR. Hlavním obsahem zprávy je ale rozbor ekonomické a hospodářské situace v Itálii a odhad výsledku dubnových voleb v Itálii. Ze zprávy je zřejmé, že zdroji informací jsou jak volně dostupné informace z denního tisku, zprávy zpracovávané československým vyslanectvím v Itálii,⁷³ ale i informace získané špionáží.⁷⁴ Z celkového počtu 27 stran je pouze přibližně půl strany věnováno tématu reakce italského tisku na dění v ČSR. V kontrastu s tím, jak malá část zprávy je věnována postoji Itálie k dění v Československu, je obsáhlost části, která se věnuje rozložení politických sil v Itálii, poslednímu politickému vývoji v Itálii a odhadu výsledku dubnových voleb.

Kromě výše uvedené zprávy Ministerstva vnitra jsou k dispozici i materiály zpracované Vyslanectvím Československé republiky v Římě. Vzhledem k tomu, že činnost zastupitelských úřadů, Ministerstva vnitra i Ministerstva zahraničních věcí se odehrává z velké části v důvěrném či tajném režimu, je otázkou, do jaké míry jsou dokumenty vypracované těmito institucemi zpřístupněny veřejnosti. Druhým problémem, který je nutno při použití tohoto zdroje informací nutno vzít v úvahu, je možná nekompletnost z důvodu skartace z různých příčin. Nicméně i přes tyto obtíže je možné dochované a veřejnosti přístupné zprávy vypracované Vyslanectvím Československé republiky v Římě použít pro doplnění celkového obrazu, jak Československo a Komunistická strana Československa vnímalo dění v Itálii v roce 1948.

Z dokumentů dochovaných a zpřístupněných veřejnosti v archivu Ministerstva zahraničních věcí ČR vyplývá, že Vyslanectví Československé republiky v Římě vypracovávalo v roce 1948 číslované politické a hospodářské zprávy a jednou za čtvrtletí zprávu periodickou.

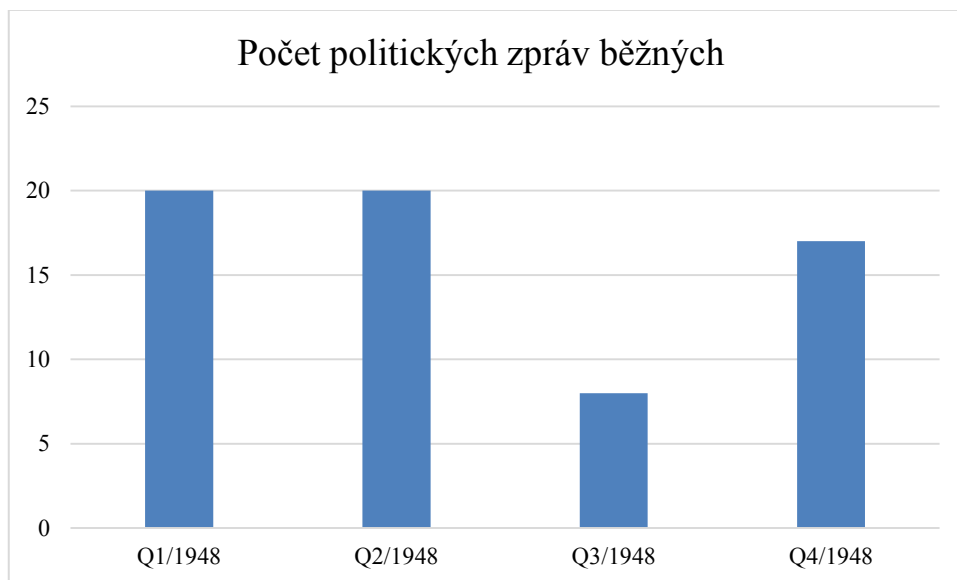
⁷³ Např. na straně 21 Situační zprávy za 1. čtvrtletí 1948 o Itálii je zmínka o tom, jak britské ministerstvo zahraničních věcí posuzuje situaci v Itálii. Informace tohoto charakteru byly získávány pracovníky československého vyslanectví v Itálii při formálních i neformálních stycích s ostatními zastupitelskými úřady a byly posílány do ČSR v pravidelných zprávách.

⁷⁴ Na straně 6 Situační zprávy za 1. čtvrtletí 1948 o Itálii je zmínka o tom, že italský vládní výbor pro ochranu republikánského a demokratického charakteru ústavy, projednával důvěrnou zprávu ministerstva vnitra o chystané akci komunistů v severní Itálii. Zároveň je zde zmínka o tom, že přijatá opatření byla před veřejností utajena. Tyto informace logicky nemohly být získány jiným způsobem než špionáží. Podobným příkladem je ve stejném dokumentu na straně 27 zmínka o tajné dohodě mezi De Gasperiho vládou a vojenskými činiteli USA o možnosti vojenského zásahu v Itálii k zabránění převzetí moci levicí.

Kromě těchto zpráv, které byly téměř pravidelné, vypracovávalo vyslanectví též zprávy, které se též týkaly politiky nebo hospodářství, ale nebyly jako politické či hospodářské označovány a neměly tedy jejich pořadové číslo. Většina zpráv byla v režimu „Důvěrné“ a některé i v režimu „Tajné“. Všechny zprávy byly vždy zasílány Ministerstvu zahraničních věcí zpravidla v pěti až sedmi kopiích s tím, že mnoho z nich obsahovalo poznámku, aby jedna kopie byla předána prezidentské kanceláři. U některých hospodářských zpráv jsou mezi adresáty uvedeny další státní instituce, jako např. Ministerstvo dopravy, Národní banka, Generální sekretariát Hospodářské rady atp. Každou zprávu podepisoval představitel zastupitelského úřadu, tzn. vyslanec Dr. Ján Paulíny-Tóth, po jeho emigraci pak Chargé d’Affaires a.i. Dr. Pacák. Ze zkratk v záhlaví zpráv je ale zřejmé, že zprávy z velké části zpracovávali i ostatní pracovníci zastupitelského úřadu. Co se týče počtu zpráv a jejich rozsahu, podle materiálů dostupných v archivu Ministerstva zahraničních věcí se dá usuzovat, že tzv. běžných politických zpráv, což byly podle pořadí číslované zprávy s politickým obsahem, bylo Československým vyslanectvím v Římě v roce 1948 vypracováno celkem 94. V průměru měla takováto zpráva 4 strany. Četnost i rozsah nebyly ovšem v průběhu roku konstantní. V prvních dvou čtvrtletích roku 1948 je zřejmé, že zprávy byly zpracovávány s konstantní četností i rozsahem. Ve třetím čtvrtletí je znatelný pokles jejich četnosti, ve čtvrtém čtvrtletí opět nárůst na úroveň podobnou prvnímu pololetí, nicméně za prosinec politické zprávy prakticky chybí. Protože v průběhu celého roku je u politických zpráv znatelná snaha o dosažení jejich co nejvyššího počtu,⁷⁵ spíše, než změna zájmu tehdejšího Československa o dění v Itálii příčinou tohoto výkyvu může být emigrace československého

⁷⁵ Snahu o dosažení co nejvyššího počtu zpráv lze usuzovat nejen z toho, že po skončení čtvrtletí byl pro Ministerstvo zahraničí vyslanectvím zpracováván výkaz činnosti, kde hlavní sledované kritérium byl počet zpráv. Protože v prvním i druhém čtvrtletí, kdy personální situace na vyslanectví byla v porovnání s druhým pololetím stabilní, byl ve výkazu za první i druhé čtvrtletí počet politických zpráv běžných uveden 20 a počet periodických 1, přičemž kolonky pro některé další činnosti nebyly vyplněné nebo v nich byla poznámka, že se dané činnosti nesledovaly, dá se předpokládat, že počet politických zpráv byl nejen hlavním kritériem posuzování činnosti vyslanectví ze strany nadřízeného orgánu, tzn. ze strany Ministerstva zahraničí, ale že Ministerstvo zahraničí pravděpodobně též stanovilo minimální počet politických zpráv, které má vyslanectví vypracovat. Na snahu o dosažení co nejvyššího počtu zpráv lze usuzovat i ze skutečnosti, že přibližně jedna třetina těchto zpráv má menší rozsah než dvě strany A4 včetně úvodních kolonek a i z toho, že ve většině případů bylo vyslanectvím v jednom dni zpracováno zpráv několik, přičemž je v mnoha případech zřejmé účelové rozdělování předmětů zpráv. To, že počet politických zpráv byl pro posouzení činnosti vyslanectví důležitý a že ho Ministerstvo zahraničí pozorně sledovalo, svědčí i dopis Ministerstva zahraničí z 5. 11. 1948 adresovaný Vyslanectví ČSR v Římě, kde ministerstvo upozorňuje vyslanectví, že zpráva označená jako politická, neměla politický charakter.

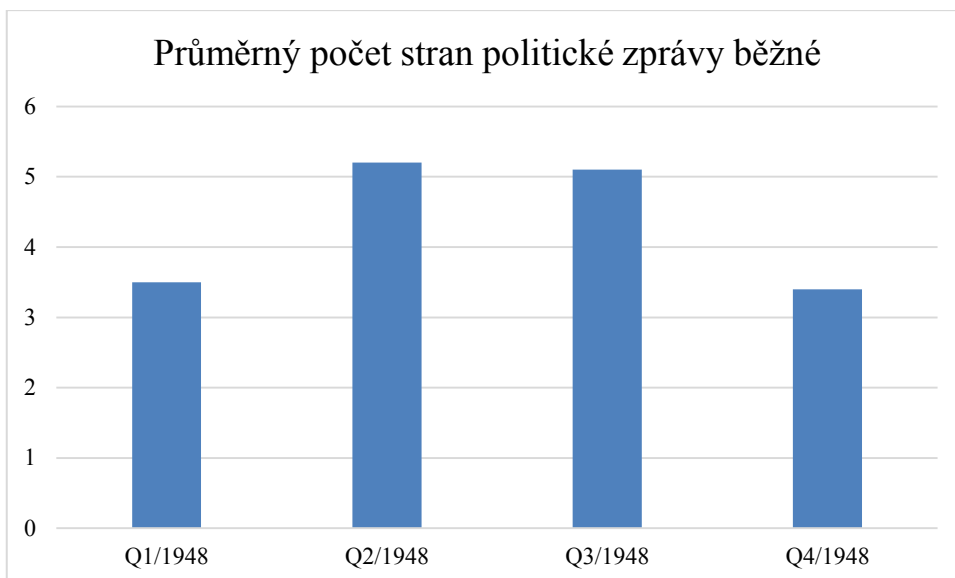
vyslance Dr. Jána Paulíny-Tótha⁷⁶ na konci srpna 1948.⁷⁷ Podobný výkyv je vidět na konci roku, kdy až na dvě zprávy na začátku měsíce za prosinec v archivu nejsou žádné politické zprávy. Důvodem může být opět emigrace, a to konkrétně Chargé d'Affaires a.i. Dr. M. Pacáka. Pro lepší přehlednost jsou počty zpráv a jejich rozsah znázorněny v níže uvedených grafech.

Pramen: Archiv ministerstva zahraničních věcí, fond 102 ZÚ Itálie – Zprávy politické 1945 – 1949, kart. 22.

⁷⁶ DEJMEK, J., *Diplomacie Československa, Díl II.*, Praha 2013, s. 187.

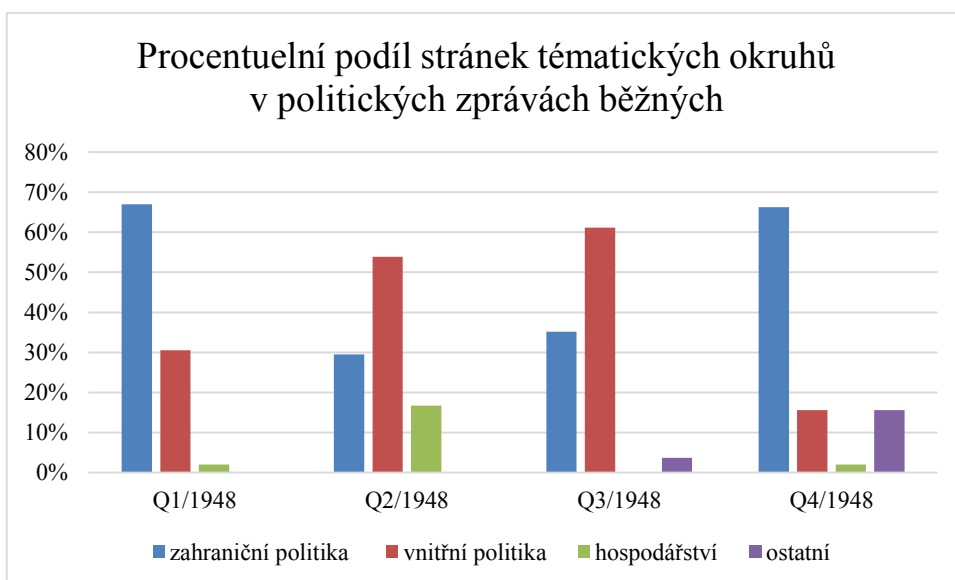
⁷⁷ Československý vyslanec v Itálii Dr. Ján Paulíny-Tóth emigroval do Velké Británie na konci srpna 1948 poté, co byl k 1. 10. 1948 z funkce vyslanec odvolán. Byl nahrazen Dr. M. Pacákem, který po něm nastoupil ve funkci Chargé d'Affaires a.i. Po jeho emigraci byl představitelem zastupitelského úřadu Československé republiky v Itálii od 29. 12. 1948 vyslanec Miloslav Matoušek.

Pramen: Archiv ministerstva zahraničních věcí, fond 102 ZÚ Itálie – Zprávy politické 1945 – 1949, kart. 22.

Protože podle formulářů výkazu činnosti vyslanectví Ministerstvo zahraničních věcí sledovalo především politické zprávy, lze usuzovat, že hospodářské, sociální či jiné dění v Itálii nebylo ze strany Československa považováno za příliš důležité.

Co se týče rozsahu jednotlivých okruhů témat v běžných politických zprávách, je zřejmé, že v prvním a čtvrtém čtvrtletí výrazně převažovala zahraniční politika, zatímco ve druhém a třetím čtvrtletí politika vnitřní.

Pramen: Archiv ministerstva zahraničních věcí, fond 102 ZÚ Itálie – Zprávy politické 1945 – 1949, kart. 22.

Z výše uvedeného lze usuzovat, že z dění v Itálii v roce 1948 státní instituce a tudíž i Komunistickou stranu Československa zajímalo především dění politické. V politických i ostatních zprávách zcela chybí záznamy o snahách Československého vyslanectví v Římě jakkoliv přispět k podpoře obchodu mezi Československem a Itálií, což je velmi zajímavé zjištění, vezmeme-li v úvahu, že se jednalo o období všeobecného ekonomického nedostatku. Veškeré aktivity zastupitelského úřadu Československa v oblasti hospodářství se patrně omezovaly na vypracovávání relativně obecných zpráv o stavu italské ekonomiky, přičemž i tento minimální zájem byl velice pravděpodobně částečně politicky motivován, a to sledováním realizace tzv. Marshallova plánu.

I když ve druhém a třetím čtvrtletí výrazně poklesl rozsah zpravodajství o italském zahraničně-politickém dění na úkor italských vnitropolitických událostí, celkově lze ze zpráv Československého vyslanectví v Římě usuzovat, že Československé státní instituce velmi bedlivě sledovaly vývoj italské zahraniční politiky. Sledovány byly nejen snahy Itálie o získání Terstu,⁷⁸ o znovuzískání kolonií v Africe, ale hlavně snahy Itálie o připojení k bruselskému paktu⁷⁹ a tím i k bloku západních států. Samozřejmě, jak již bylo zmíněno výše, předmětem sledování byla i realizace Marshallova plánu. Z komunikace mezi Vyslanectvím a Ministerstvím zahraničních věcí ovšem není zřejmé, že by se Československo v roce 1948 snažilo nějak situaci a vývoj v Itálii přímo ovlivňovat, i když k určitému

⁷⁸ Svobodné území Terst bylo navrženo v lednu 1947 Společností národů přijetím rezoluce. Podle článku 24 tohoto dokumentu měl být z Terstu a jeho okolí vytvořen svobodný stát. V září 1947 byla ratifikována Pařížská mírová smlouva s Itálií, kterou byl zároveň vytvořen tento nový státní celek. Ve skutečnosti se jednalo o protektorát obsazený vítěznými armádami a rozdělený do dvou zón, s americkou a britskou armádou v zóně jedné, a s jugoslávskou v zóně druhé. Jugoslávská vláda si byla vědoma strategicky významné polohy Terstu a při vyjednávání velmi neústupně prosazovala své nároky. Jeden z jejích návrhů byl například připojení zóny A, obsazené americkou a britskou armádou, k Jugoslávii jako sedmé svazové republiky.

⁷⁹ Bruselskému paktu předcházela tzv. smlouva z Dunkerque, jež byla podepsána 4. března 1947 mezi Francií a Velkou Británií, z důvodů obavy z potenciálního útoku Německa. Po zapojení diplomacie Spojených států amerických se smlouva z Dunkerque začala jevit jako nedostatečná a 17. března 1948 došlo k podepsání Bruselského paktu, do kterého se zapojily též státy Beneluxu. K tomu se zapojily státy Beneluxu. Jiným názvem pro Bruselský pakt je Západní unie. Konkrétně šlo o smlouvu zaměřující se na sociální, hospodářskou, kulturní a především vojenskou spolupráci zahrnující kolektivní obranu. Jedním z motivů vzniku tohoto paktu byl únorový převrat v Československu. Západní unie byla organizací předcházející Severoatlantickou aliancí, která vznikla 4. dubna 1949. V roce 1954 byla přeměna na alianci Západoevropské unie a stala se základem pro podepsání Pařížské dohody.

nepřímému ovlivňování ze strany Československa docházelo např. materiální podporou italského levicového tisku.

Jak již bylo zmíněno, kromě běžných politických zpráv Československé vyslanectví v Římě vypracovávalo za každé čtvrtletí periodickou zprávu. Tato zpráva měla obvykle okolo devatenácti stran a poskytovala ucelený věcně pojatý přehled o situaci v Itálii.

Kromě číslovaných politických, hospodářských a periodických zpráv, Československé vyslanectví v Římě zasílalo na československé Ministerstvo zahraničních věcí i zprávy další. V archivu Ministerstva zahraničních věcí je těchto zpráv za rok 1948 veřejnosti zpřístupněno celkem 18. Rozsahem se jedná o kratší dokumenty většinou jedno až dvoustránkové. Tematicky je přibližně jedna třetina z nich, konkrétně pět, zaměřena na československé emigranty v Itálii a tiskové konference bývalých československých politiků, kteří emigrovali a momentálně se zdržovali v Itálii. Jedna zpráva poměrně podrobně popisuje okolnosti emigrace československého vyslance Jána Paulíny-Tótha, dvě zprávy informují o personálních změnách na italském ministerstvu zahraničí. Zajímavostí jsou dvě zprávy týkající se odhalení a zadržení dvou lodí s nákladem zbraní z Československa v italských přístavech. U jedné z těchto zpráv jsou instrukce pro Ministerstvo zahraničních věcí, jak má reagovat a informace o dohodnutém postupu s jugoslávskou správou Terstu. U druhé z těchto zpráv je informace, že přes silnou policejní ochranu druhé z v Itálii zadržených lodí, která převážela zbraně z Československa, byla i přes policejní ochranu tato loď potopena nastraženou náloží. Ve třech zprávách jsou informace zjištěné při neformálních setkáních pracovníků vyslanectví s italskými či jinými zahraničními politiky a pracovníky zastupitelství ostatních států v Itálii.

7. ZÁVĚR

Postoj Československa k politickému dění v Itálii v roce 1948 můžeme rozdělit na postoj prezentovaný veřejnosti prostřednictvím denního tisku a na postoj státních institucí.

Co se týče denního tisku, ten během celého roku o dění v Itálii čtenáře informoval, přičemž především v první polovině roku čtenost zpráv vzhledem k volbám v Itálii a vzhledem k následnému sestavování vlády, byla poměrně vysoká. Hlavním tématem bylo politické soupeření mezi levicí a pravicí. Dominantním deníkem v roce 1948 v Československu bylo Rudé právo, jež jako ústřední tiskový orgán KSČ prezentovalo veřejnosti postoje této strany,

a zároveň se názory veřejnosti v její prospěch snažilo ovlivňovat. Protože KSČ byla v roce 1948 vládnoucí stranou, lze způsob prezentace domácích i zahraničních událostí v Rudém právu považovat i za postoj, který chtěla Československá vláda v roce 1948 veřejnosti prezentovat.

Protože zprávy o Itálii se v Rudém právu vyskytovaly velmi často, lze usuzovat, že pro KSČ bylo důležité veřejnosti sdělit, že dění v této zemi je pro Československo důležité. Zároveň styl, jakým jsou zprávy většinou napsány, a i samotný výběr zpráv mají za účel zdůraznit negativní jevy spojené s pravicí a s církví. Často jsou zdůrazňovány obrovské ekonomické obtíže Itálie, přičemž i když to není ve zprávách výslovně řečeno, čtenář mohl nabýt dojem, že ekonomické problémy mají hlavní příčinu ve státním zřízení. Marshallův plán je zároveň často prezentován jako neúčinný pro zlepšení pro běžné obyvatelstvo a je zdůrazňováno jeho politické pozadí. Zprávy v Rudém právu nelze posuzovat, jako lživé, nicméně se v nich projevuje snaha redakce ovlivňovat názory veřejnosti, a to u článků a delších zpráv především manipulativním využívání faktů, u krátkých zpráv, který mají agenturní charakter, tím, že k věcnému a nezaujatému jádru sdělení je přidáno několik slov na začátku nebo na konci, čímž je nezaujaté sdělení jádra zprávy změněno tak, že zpráva má tendenční vyznění v souladu s tím, jak redakce chtěla na čtenáře zapůsobit.

Ze zpráv z Vyslanectví Československé republiky v Římě je zřejmé, že Československo se snažilo velmi pečlivě sledovat především politické dění v Itálii. Předmětem zájmu bylo jak dění uvnitř politických stran a soupeření mezi stranami, ale i především zahraničně-politické aktivity Itálie směřující k politickému i vojenskému začlenění Itálie do skupiny západních států. Zároveň byl sledován vývoj ekonomické situace v souvislosti s aplikací Marshallova plánu.

Na základě výše uvedených zjištění lze konstatovat, že KSČ a Československo projevovaly o dění v Itálii v roce 1948 vysoký zájem, a to zejména o dění politické. Až na drobné výjimky ovšem do vývoje v Itálii nijak nezasahovaly a zdá se, že ani žádné ambice nějak zasahovat neměly. KSČ události a situaci v Itálii ovšem velmi šikovně využívala v působení na mínění československé veřejnosti. Zřejmá byla snaha KSČ vzbudit u veřejnosti dojem mezinárodní soudržnosti levicového hnutí a nízké účinnosti Marshallova plánu na zlepšení sociální situace běžných občanů. Hlavním účelem aktivit KSČ ve spojitosti s děním v Itálii ovšem s největší pravděpodobností bylo vyzdvižení pozitiv svého režimu v porovnání s režimem pravicovým.

POUŽITÉ PRAMENY A LITERATURA

I. Archivní prameny

Archiv ministerstva zahraničních věcí, fond 102 ZÚ Itálie – Zprávy politické 1945 – 1949, kart. 22.

II. Periodika

Rudé právo, 1948.

Svobodné slovo, 1948.

III. Literatura

BARTOŠEK, K., *Zpráva o putování v komunistických archivech*, Praha 2000.

BRENNER, C., *Mezi východem a západem*, Praha 2015.

BEDNAŘÍK, P.; JIRÁK, J.; KÖPPLOVÁ, B., *Dějiny českých médií*, Praha 2011.

ČIHÁK, J., *Stručný nástin dějin Komunistické strany Itálie*, Praha 1952.

DEJMEK, J., *Diplomacie Československa, Díl II.*, Praha 2013.

GINSBORG, P., *A History of Contemporary Italy 1943 – 1980*, London 1980.

KAPLAN, K., *Československo v poválečné Evropě*, Praha 2004.

KAPLAN, K., *Nekrvavá revoluce*, Toronto 1985.

KLUSÁKOVÁ, L., *Obraz druhého v historické perspektivě*, Praha 1997.

KONČELÍK, J.; VEČEŘA, P.; ORSÁG, P., *Dějiny českých médií 20. století*, Praha 2010.

NOVÝ, V., *Život a revoluce*, Praha 1974.

PANOCHA, V. G., *Jalta 1945*, Praha 2002.

PROCACCI, G., *Dějiny Itálie*, Praha 1997.

WEGS, J. R.; LANDRECH, R., *Evropa po roce 1945*, Praha 2002.

ZIERIS, K. F., *Adresář československého tisku*, Praha 1948.